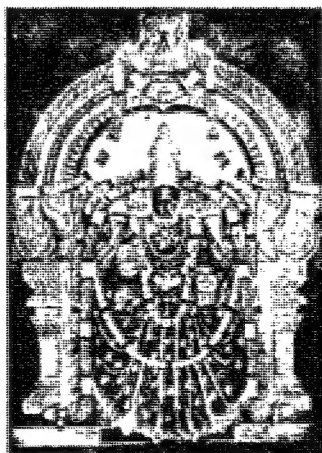

అలమేలుమంగావిలాసం

పరిష్కర

డా॥ కె. సర్వోత్తమన్

అలవేలుదుంగా

౨

సత్యుర

హా॥ పా॥ సర్వోత్తమం॥

నం. ౧౦, కె.ఎస్. ఆర్. సంస్కృతం, పి.హెచ్. పి.

పి.హెచ్. పి. హెచ్. పి. హెచ్. పి.

పి.హెచ్. పి. హెచ్. పి. హెచ్. పి.

శ్రీ వేదవేద్యుర విద్వత్పద్యం

అలవేలు

సాంప్రదించండి

9-10-1954, శ్రీ. జ్యోతి కళాశాల

అలవేలు

అలవేలు

ప్రథమ ముద్రణ
క్రొధన 1985

సర్వస్వామ్యములు : భవయితవి

ప్రతులు : 1000

వెల : రూ. 10-00

ప్రచురణ :

ఎం. లక్ష్మి

పారిశ్రాత ప్రచురణలు -

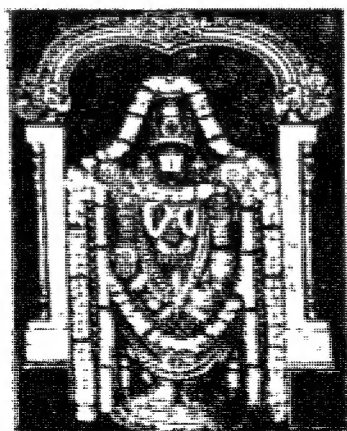
8-7-554, శ్రీపురం కాలని

శీటపతి.

ముద్రణ .

హాతిం ప్రెంటర్స్,

తిరుపతి.

THIS BOOK IS
PUBLISHED WITH THE
FINANCIAL ASSISTANCE OF
TIRUMALA TIRUPATHI DEVASTHANAMS
UNDER THEIR SCHEME
"AID TO PUBLISH RELIGIOUS BOOKS"

మనవి

మనదేశంలో మారుమూల గ్రామాల్లో నయితేనేం, గ్రంథాలయాలలో నయితేనేం, ఎన్నో ప్రాచీన తాళపత్ర గ్రంథాలు వ్రాతప్రతులు ఇంకా చీలబోనే మగ్గుతున్నాయి. వాటిని పూర్తిగా నేకరించడం గాని, నేకరించిన వాటిని భద్రపరచడం గాని, భద్రపరచిన వాటిని వెలుగులోకి తీసుకొని రావడంలో గాని జరిగిన కృషి అంతంత మాత్రమే. ముద్రణాది సౌకర్యాలు ఎంత పెరిగినా ప్రాచీన సాహిత్యం అంతగా ప్రచురణ భాగ్యం. అనుకోలేదు. అంత మాత్రాన గ్రంథాలు రాలేదని కాదు. కొన్ని వచ్చాయి ఉజ్జాన కలిగిన వారు అముద్రిత గ్రంథాల్ని పరిశోధనాంశంగా 'ఎన్నుకొని పట్టాల కోసం పరిశ్రమిస్తున్నారు. మరి కొందరు అర్థిక సహాయం లభ్యమయితే పదిమందికి ఆ గ్రంథాల్ని అందించడానికి ఉపలాభపడుతున్నారు.

ఏదయినా అముద్రిత గ్రంథాన్ని ఎన్నుకొని అందులోని విశేషాలను బయటికి తేవాలని అనుకుంటున్నప్పుడు నా కంటికి వచ్చిన ప్రతి 'అలమేలు మంగా విలాసం'.

ఈ గ్రంథ విశేషాలు చెప్పినపుడు తమ ఆమోదాన్ని తెలియజేస్తూ ప్రోత్సహించిన వారు మా విశ్వవిద్యాలయ అధ్యక్షులు ఆచార్య జి. ఎస్. రెడ్డిగారు

శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య పరిశోధనాలయంలో ఉన్న ప్రతుల్ని చూసుకోవడానికి అనుమతించిన వారు డా॥ శ్రీధరబాబు గారు. ఈ గ్రంథాన్ని ముద్రించుకోవచ్చని అనుమతి ప్రసాదించినవారు ఆచార్య శంకరనారాయణగారు.

నా ప్రయత్నాన్ని ప్రోత్సహించిన వారు కళాప్రపూర్ణ విద్వాన్ విశ్వం గారు, శ్రీ రామల సూర్యనారాయణ మూర్తి గారు, శ్రీ కాట్రగడ్డ సుబ్బారావు గారు. డా॥ ఎస్. బి. రఘునాథాచార్య గారు

గ్రంథాలయంలోని వ్రాత పత్రుల్ని, తాళపత్ర ప్రతుల్ని సరి చూడడంలో సహకరించిన వారు చి॥ శ్రీహరి, చి॥ గోవిందరాజు, శ్రీ అనందన్

ఈ గ్రంథం ప్రచురించుకోవడానికి పీటగా కొంటి అర్థిక సహాయం అందజేసిన వారు శ్రీ లక్ష్మీనారాయణ, I.A.S. (తి.తి.దే. కార్యనిర్వాహకులు)

అతి తక్కువకాలంలో అందగా ఈ పుస్తకాన్ని ముద్రించి ఇచ్చిన వారు మాకం ప్రింటర్స్ అధినేతలు జె. యస్. మణి గారు.

అందరికీ నా కృతజ్ఞతలు

తిరుపతి

క్రొధన '85

—కె. సర్వోత్తమన్

అలమేలు మంగా విలాసం

కవి కాలాదులు :

అలమేలు మంగా విలాసమనే ఈ యక్షగానం వ్రాసిన కవి పేరు తెలియదు. మూళ్ళగిరి మంత్రి ప్రేరణతో ఈ కృతి వ్రాసినట్లు ఈ క్రింది పంక్తుల వల్ల తెలుస్తున్నది.

“మూళ్ళగిరి మంత్రి చంద్రుఁ
 పరుడుగా నొకనాఁడు హర్ష ముహూర్తంగ
 గను గారవించి మన్నన గౌరవించి
 కనికరంబున మించి మనఁ నహించి
 భవ దగిహిత భవ్య బావ శబ్దార్థ
 వివిధ ద్రవ్య సమన్విత దివ్య యక్ష
 గానంబు లక్ష్మీ ముఖద్బా ఛాస్కరుని
 రానందమయ మూర్తి కిరుల కీర్తి
 దేంతలు కైల నిజేనుచో హరికి
 సంతితంబుగ నేయుమని యానతిచ్చె”

మూళ్ళగిరి మంత్రి యక్షగానం వ్రాసిన కవికి వత్సర గ్రానం, నూరు వరహాలు, తోడుబాంబులు, తురగం ప్రసాదించి నట్లు తెలుస్తున్నది.

ఈ కవి యక్షగానం ఆదిలో బెంకటాద్రినరిని, విశాయకుణ్ణి, సరస్వతీ దేవిని మాత్రం స్తుతించాడు. అయితే యక్షగానంలో చాల కీర్తనలో కామగిరి పరి ప్రస్తావన ఉంది. ఇందులోని పాత్రలు కూడ ఆ స్వామిని స్మరించడం లకు విశేషం.

మోస మాయ నని వెనట నొందుచు
భాసుర కామాద్రి వాసుని రలచగ

నా మనసున నిర్వహేమి యున్నచో వర
కామాద్రిపతిలే నిర్విముగాను తెలుసు

కామగిరి రామునికి నా మేవను కృపలే
దేమి నేతు

వర కామగిరిపతి హితుని శ్రీ జలధి
సురా మహిరా సమన్వితుని

వీడో కాని వాని మనసింద భయగ వాయ
కామాద్రీకు పదమాన కలికి ఇది మాయ

కామగిరి వల్లభుని మృదు పడ
కామరసముల సన్నుతించిరి

అంతే కాకుండా కవి

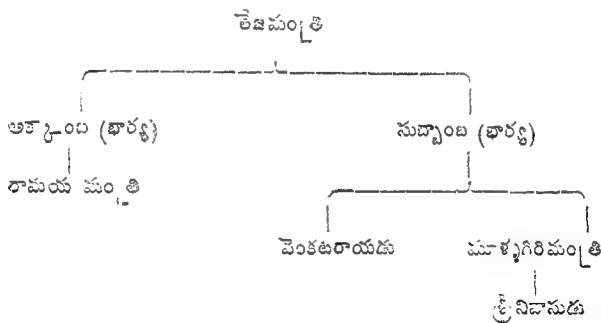
వర కామగిరి రామేశ్వరుని సుందరి ధైవ
గిరిరాజ తనయకు నమదుగ చెప్పిన

ఇది కైల నందినీ హృయయార వింద
మద సదన్విత దివ్య మధుక సదృశుఁ

దై మహా మహిమతో నలరు కామాద్రి
రామేశ్వరునకు హర్ష ప్రదం బగుచు

అని స్పష్టం చేయడం వల్ల కవి హరిహరాభేదం పాటించని అద్వైతి అని నిర్ధారించడానికి వీలుంది.

కవి మూళ్ళగిరి మంత్రిని ప్రస్తావించినా అరని గురించి ఎక్కువ వివరాలు ఇవ్వలేదు. అరని వంశవృక్షం చాలాగున ఉంది

మూళ్ళగిరి మంత్రి ఇంటిపేరు ఈ యక్షగానంలో తెండు రూపాలతో ఉన్నట్లున్నది.

భవ్య ఇంటి వంశ పావనుడు

నరర దివ్య ఇద్దీ వంశ తిలకుడై

అందు వల్ల పీరి ఇంటిపేరు ఇంటి, ఇద్ది ఏదయినా కావచ్చు. వీరందర ఆర్వేల ఇయోగులు. భారద్వాజసగోత్రులు. అపస్తంబి మూత్రులు. మేల్పాగొండ పురం దళవాయిలు.

తేజమంత్రి పేరుడు, చీనరక్షకుడు. అయితే ఇరచి పేరును జయించాడో అని పేర్కొనలేదు. ఏ రాజు దగ్గర చళదాయిగా పని చేశాడో చెప్పలేదు. తేజ మంత్రికి అక్కంట నల్ల రంగిన కుమారుడు రామయమంత్రి, ఇతడు సర్కొవీడ హితుడు సారస్వరానంద సంపత్సమేతుడు, సర్వవిఖ్యాతుడని అని స్పష్టం చేసినాడు.

తేజమంత్రకి సుద్బాంబవల్ల వల్ల కలిగిన వాడే మూళ్ళగిరి మంత్ర
ఇతనిని కవి కొందఱుగా కీర్తించినాడు.

సరస విద్యాతి వైశద్య భోగింద్రు
వత్య బాషా హరిశ్చంద్రు జుహు
నిత్యా వనోపేంద్రు నిర్మల వదన
కాంతి పరాభూత ఘన పూర్ణచంద్రు
సంకర లావణ్య సార రశీంద్రు
కమల సన్నిభనేత్రు లలితేంద్రు
మృదు ఉత్పల సమీపిణి తైత్త్రు
భూమిప సంత్రు కామ్యుల గుహాకర
వాస రాదేయందు రామీంద్రు
మాన ధనుం మనోమయ మయం
చోగదేవేంద్రుండు ఘనైక వరచక్ర
వాగమోక్త విశిష్టా దక్షిణార్థ దేవి
భూతి దేవ ద్విజ పూజా పరంబు
సూరి మందాకుండు సుజితైక విసురు
దనఘ చార్త్ర సుఖాంగనా రమణ

పై వివరణ చల్ల పీఠంబు పీఠంబు, చూపవలయును, సారస్వత ప్రయోగ
స్పష్టమిపుడున్నది.

మేల్పాగొండపూరి ఎక్కిటిచో స్పష్టంగా తెలియదు. కవి కామగిరి
రామేశ్వరని పదే పదే స్మరించడం వల్లను, యక్షగాన ప్రేరకులయిన వారిచో
దళనాయి లేనచో ఉండుదం వల్లను, వారందఱు కీజయగంలోని వారు కావడం
వల్లను దిహుళ ఇతడు 18-19 శతాబ్దివాడని వాదయి ఉండవచ్చునని ఊహ.

అలమేలు మంగావిలాసం — యక్షగానం

తెలుగు సాహిత్యంలో ఉన్నన్ని శతకాలు యక్షగానాలు ఇతర దాక్షిణ్య భాషలలో కానరావు. ఈ కవి ఏ ప్రక్రియలోనైనా రచన చేపట్టినా సమర్థుడయినా ఈ యక్షగాన ప్రక్రియనే అభిమానించినట్లు స్పష్టమవుతున్నది.

“సకిల చేవతా సముస్కరబంబును సుకివి పురస్కరబంబును
 బుడిది తిరస్కరబంబును గాదించి కమనీయ
 శృంగార రస నిదానంబగు సరిమేల్మంగా విలాసంబను
 యక్షగానంబు రచియింప జూచి యున్న సమయంబున”

అని ఈ కృత్యాచ్యవస్థను చెప్పకొన్నాడు.

మూల్యగరి మంత్రికూడా

‘భవ దధిహిత భవ్య భావ శబ్దార్థ
 వివిధ క్రియా సమన్విత దివ్య’

యక్షగానం వ్రాయవలసినదిగా కోరాడు. ఇట్టి యక్షగానాన్ని ప్రయోజన ప్రాధాన్యం, వివిధ ప్రక్రియలతోగల అంతరంగిక అనుబంధం, ఇతివృత్త ప్రాధాన్యం బట్టి మూడురకాలుగా వర్గీకరించవచ్చు.

ప్రబంధాల మోస్తరు శేవలం చదవడానికి మూలం పనికి వచ్చేవి. ఇవి శ్రవ్యయక్షగానాలు. హరికథల లాగా లేదా జంగం కథల మోస్తరు లేదా పురాణ గోష్టికి లగిన రీతుల్లో కిడాకిథన చారుర్యంతో సాగేవి. ఇవి దృశ్య యక్షగానాలు. చదవడానికిన్ని, పాడుకోవడానికిన్ని అనుగుణంగా సాగిన రచనలు ఉభయ ప్రయోజనాత్మకాలు. ఈ దృష్టితో పరిశీలిస్తే అలమేలు మంగా విలాసం ఉభయ ప్రయోజనాత్మక మయిన యక్షగానం,

వివిధ ప్రక్రియారంగాలతో యక్షగానంబు ఉన్న అంతరింగిక లక్షణబంధం బట్టి యక్షగానాలను 12 రకాలుగా వర్గీకరించడానికి పోయింది. దీని నాటకం, దొమ్మలాట, మార్గనాటకం, ఆడునిక రంగస్థలం, పిలావం, ప్రబంధం, ఉలాప్రబంధం, కొరవంజి, పీఠాంతరేష, హరికథ, చల్లకి నేదా ప్రబంధం, జంగం కథలే ఆ ప్రక్రియలు, వీటిలో అలమేలు మంగా విలాస యక్షగానం కొరవంజి, హరికథల ప్రక్రియలతో కూడిన యక్షగానమని చెప్పవచ్చు.

ఇతిసృత్త వైవిధ్యం బట్టి యక్షగానాలను హారాటకాలు, చారిత్రికాలు తత్కాలికేతి వృత్తాలు, సాంఘికేతివృత్తాలు, జానపదగాథలు, కల్యాణకథలు తర్జువిషయకాలు, ఇతరములు అని ఎనిమిది రకాలుగా వర్గీకరించవచ్చును.

హారాటకాలు రెండు రకాలు. మొదటిది భారతాది గ్రంథాల నుండి స్వీకరించినవి. రెండవది క్షేత్ర మాహాత్మ్యాలకు సంబంధించినవి.

అలమేయి మంగా విలాస యక్షగానంలోని కథ కొంత హారాటకం. మరికొంత జానపద మనస్తత్వానికి అనుగుణంగా సాగిన నన్నిచేరాలు పలిది.

కథా సంగ్రహం

శ్రీవారికి బ్రహ్మాత్సవం సంబరంగా సాగింది. ఎన్నో వాహనాలతో స్వామి ఊరేగాడు. చివరకు రథోత్సవం రానే వచ్చింది. ఎక్కడెక్కడి వారో ఆ స్వామిని దర్శించడానికి కొండకు వచ్చారు. ఆ దివ్యమంగళాకారుని చర్చించి తరించారు. విజయదశమి దాటిపోయింది, మఱునటి రోజు స్వామి సేవ తీర్పు కున్నాడు. పదతులు పసిడిగిండియలలోని వన్నీటిలో స్వామిని జలం మోడించారు మజ్జనం మనోహరంగా సాగింది. స్వామి కంచినచేలం పట్టాడు. ఉస్తాదలం.

తీర్చాడు. ఆపై సంధ్యదర్శాడు. ఆ తరువాత రసాన్నాలను తృప్తిగా నేవించాడు. అప్పటికి మధ్యాహ్నమయింది. అలమేలు మంగళో అడవికి వెళ్ళి ఒక గడియలో వస్తానని చెప్పాడు. కాని అమ్మవారు ఒప్పుకోలేదు. లాలించాడు. ఊరడించాడు. మెప్పించాడు. సొక్కించాడు. చివరకు అమ్మ నరే సంది. బంగారు కిరీటం మెరుస్తుంటే, మకరకుండలాలు అటూ ఇటూ ఊగిసలాడుతుంటే మెడలోని హారాలు కదలుతుంటే, కొస్తుభం ప్రకాశిస్తుంటే ఉంగరం తొడుక్కొని కదిలాడు. గుర్రమెక్కి స్వామి కిదులుతుంటే చతురంగబలం అతన్ని సాగనంపింది. స్వామికి లక్ష్మీపై మనసు పోయింది. చక్కా అవిడ అంతఃపురంకేసి గుర్రాన్ని దొడు తీయించాడు. అక్కడ ఆ తల్లి అన్నిహంగులు సమహరించి.

లక్ష్మీదేవికి పద్దరాసంత పరవశం. మరో వైపు ఇంతకాలం స్వామి తన్ను ఏదించాడు కదా అన్న ఆపేదన. అంచేత కాస్త ఘాటుగానే మాట్లాడింది.

“స్వామి! ఈనాటికి నేను గుర్తుకు వచ్చానా. ఈ దీనురాలి మీద దయ తప్పిందా. మీరు వెళ్ళినప్పటి నుండి నాకు కునుకులేదు. సాటి వారిలో నగు ఛాటుకు గురి అయ్యాను. నమ్మినందుకు నాకు తగిన శాస్త్రే తెలిగింది” అ నొచ్చుకుంది.

అప్పుడు స్వామి లక్ష్మీని లాలిస్తూ

‘ఎంత మాట్లాడావు. నిన్ను మనసు ఎప్పుడూ అనుకోబట్టే కదా ఇక్కడికి ఈ వేళ వచ్చాను. నాకు వేలమంది ఉన్నా వీవే కదా నా ఇల్లాలివి. నా మనసులో ఏమిందో ఆ రామేశ్వరనికి తెలుసు’ అని జేయి నొక్కాడు. ఆ మాటలకు, చేతలకు లక్ష్మీ కరిగిపోయింది.

“గడియబొడ్డు” చాటింది. స్వామి రాలేడు. అలమేలు మంగమ్మ అలోచనల్లో పడ్డది. అడవికేసి వెళ్ళాడని కాసేపు ఊహింపింది. వస్తాడని ఎదురుచూసింది. రాక పోలాడా అని మనసుకు సమాధానం చెప్పకొంది. ఎందుకొ

రాత్రేదని ఎదురుతెన్నులు చూసింది. చివరకు రాడేమోనని దిగులు వడింది. ఆ దిగులుతో వగలుపడింది. ౯న భయాన్ని చెలికెత్తెంతో చెప్పకొంది. ఎక్కడున్నాదో చూసిరండిని చెలికెత్తెంతో పురమాయించింది. వనంలో పెరకమింది. బ్రహ్మజ్ఞానులలో కలిసి పోయాడేమో జాగ్రత్తగా చూడమంది. మునివాటికల్లో కచ్చాడు తున్నాడేమో చెరకమంది. హోమం చేసేచోట తిరుగు తున్నాడేమో కనుక్కోమంది. అవిడ హడావిడిచే చెలికెత్తెలు చెరోవైపు పరుగులెత్తాయి.

ఒక చెలికెత్తె లక్ష్మి అంటఃపురం కేసి నడిచింది. అక్కడ లక్ష్మి నమేతుడయిన నారాయణుణ్ణి చూసింది. చెలికెత్తె కేం చేయాలో రోవలేదు. అంశం చేస్తే అమ్మ కొంప బాలుతుందిని అర్థమయింది. అందువల్ల బెంటనే గిరుబ్బన లిరిగింది. మంగమ్మ ఇంటికి మరలి వచ్చింది. ఏం చెప్పాలో తోచలేదు. అయినా నేచ్చిగా చాలా అంది.

“అమ్మా! విన్నావా! నీ నాడు ఆ డబ్బున్న వాల్గంటి పిలలో వడ్డాడు నన్ననలు అతను చూడనే లేదు, చూసిన తరువాత ముక్త సరిగా ఏమో నాలుగు మాటలన్నాడు కాని మనసా ఏమీ మాటాడలేదు. పట్టి పట్టనట్లు ఊచుచున్నాడు. అంతే కాదమ్మా! నా ఎదుట ఆ స్వామి అవిడతో కులికిన కులుకులు, సాగసులు అబ్బిచ్చా! నేను చెప్పలేనమ్మా” అంది. ఏది జరగ కూడదో అదే అయింది. అలమేలమ్మ అందోళనలో పడ్డది. అబ్బ! స్వామి ఎంత వంచకుడో అవిడకు అర్థమయింది.

“నా చుగడు మంచివాడే. మచ్చికలతో నన్ను అడగించాడే. అయినా ఏం చేయను!” నోచిన నోములన్ని ఊడివలో పోసిన వస్త్వరయింది. అవిడ మాయలో నా స్వామి పడ్డాడు. అని స్వామిలో గడిసిన బుదురానుభూతుల్ని ఏకరువు పెట్టింది.

అప్పటికీ సాయంక్రమియింది. అలమేలమ్మ స్వామి పిరచాన్ని భరింపలేక పోయింది. అవిడకు స్పృహలేట్టింది. చెలికెత్తెలు గుడెలు మన్నాచు.

ఏం చేయాలో తోచక ఒకరితో ఒకరు మంతనాలు వంచుకున్నారు. చివరకు ఉపచారాలు చేశారు. నాటి వల్ల మంచి ఫలితమే దక్కింది. అలమేలమ్మకు స్వప్నహా వచ్చింది. అందరిని ఒకసార తేరపార చూపింది.

“ఏందుకే ఈ ఉపచారాలు? స్వామిని వదలి క్షణం కూడా ఉండలేనే! నా స్వామి ముద్దుమొగం చూడకపోతే బతక లేనే! నా స్వామి చల్లని మాట వినంచే నేనుండలేనే! మీరు చేయవలసినదంతా చేశారు. మానవ ప్రయత్నం అంతే! శకునం అడుగుదాం. ఏవరినయినా పిలవండి” అంది.

ఆక్కడ స్వామికి అలమేలమ్మ అవస్థ ఆర్థమయింది. అలస్యం చేయడం మంచిది కాదనుకున్నాడు. కమలతో వెళ్లి వస్తానన్నాడు. అవిడ సరే నంది. స్వామి ఎరుకల సాని పేషం వేశాడు. బుట్ట వట్టాడు. దానికి బంగారుపూలు చుట్టాడు. దాన్ని తలమీద పెట్టుకొన్నాడు. చేత దెత్తం వట్టాడు. జిగేలుమనే రైక రొడిగాడు. మంగంధం ఒంటికి వట్టించుకున్నాడు. సొమ్ములు లంకరించు కున్నాడు. చిరునవ్వుతో తిరువతి చేరుకున్నాడు. అప్పుడే చెలికత్తెలు ఏం చేద్దామా అనే మీమాంసలో పడి ఉన్నారు. ఎరుకలసాని వారికి కంట పడింది. అవిడ మీద నమ్మకం కుదిరింది. అయినా అమ్మగారిని నడగడం మంచిది అనుకొని ఎరుకల సాని వ్యవహారం చెప్పారు. మంగమ్మ సంబరపడింది. అయినా అవి దెవరో కన్నుకోవడం మంచిదనుకొంది. ఊరు పేరు మరీ మరీ వాకాబు చేసింది. ఎవరయినా అయితే తన గుట్టు రట్టు అవుతుందని. ఆ తరువాతే చేయి వాచింది.

ఎరుకల సాని నమ్మరం కలిగించి అయిదు గడియల్లో స్వామి రానున్నాడని భరోసా ఇచ్చింది. వసిడి సొమ్ములు పెట్టింది. వట్టు చీభలు దానం చేసింది. పైడి రవికెలు ప్రీతితో ఇచ్చింది. అప్పటికి రాత్రి అయింది. పైగా మన్మథుడు అవిడ మీద వగబట్టాడు. చివరకు తన చెలికత్తె కళావతిని పిలిచి తనగోడు వెలిడి చేసుకొంది.

“అమ్మా! పెదమడు బాధ పెడుతున్నాడని అంటావెందుకు? అలాంటి ఉన్నపల్లా తుంటవిల్లు, కింకరపోయే బాణాలున్ను, చంద్రుడు పీడిస్తున్నాడంటావా? అలానికి ఎప్పుడూ ఊయరొగవే. వసంతుడు ఇచ్చింది పెడతాడంటావా? అతనికి తన కంటూ చోటు లేదే. పిల్లగాలి అల్లరి పెడుతుందంటావా? పాములు ఆ గాలిని మింగేస్తాయి. చిలుక లేమో ఆడవిలో ఉన్నాయి. అదీగాక తెలియక అడుగుతాను గాని మిన్నుదెవరమ్మా? ఎప్పుడో చుంటల పాలయ్యాడు. చంద్రుడంటావా? ఆ సదాశివుని కాపాటో అగ్గిబుగ్గి అయ్యాడు. మాధవుడంటావా? పూవులు మోస్తున్నాడు అయినా ఎండుకమ్మా అంత బెంగ. నేను వెళ్ళి క్షణంలో వస్తా” నంటూ కణావతి లక్ష్మి అంతఃపురానికి దారి తీసింది.

■ రిగిసది యావత్తు స్వామికి విజేడించింది. స్వామి దిగులువడ్డాడు లక్ష్మితో ఒలిలాడు. స్వామి రాక తెలిసి అలమేంచ్చు అతణ్ణి అది వట్టింబాలనుకొంది తలుపుకు గడియ పెట్టింది. అతణ్ణి ఉప్పించింది. చివరకు వేడుకోగానే అవిడ తలుపు తీపి పరపకించింది. కాని అలాని చాలం. పైగా వెంట లక్ష్మిని చూడడంతో నాగు పొయింది. లచ్చిని చూడడంతో అవిడ కన్నుమవి లేచింది.

‘ఎవరే నీవు. విన్నెవ్వర నా ఇంటకి వెలిచారే? అసలు మీ పూను వట్టింబకొన్న చెవరే?’

‘నేను కొదు వస్తా. స్వామి నాలుగు రోజుండి వద్ద వండినే నేను వచ్చా. అయినా నేను నీకు సాడిచానినే. ఒకటూ చూడలు మాట్లాడడం కరికాదు. అయినా ఇంటకి వస్తూనే ఉన్నారోపడ చెప్పింది.’

‘నరీ దానివని నన్ను ర్తించుకొంటున్నావు. నీచా నాకుపోతే బిల్లి; నరీచా ను నన్నుచాసి నన్నరా’,

ఇద్దరు సవతికియ్యం మొదలెట్టేసరికి స్వామి వారికి సర్ది చెప్పాడు. ఒకరికి తెలియకుండా మరొకరిని లాలించి మురపించాడు. అప్పుడు చెలికత్తెలెంతో సంతోషించారు. లాలిపాటలు పాడి వారిని మెప్పించారు. రాత్రి గడిచింది. స్వామి దేవేలులతో మేల్కొన్నాడు. స్నాన సంధ్యాది కృత్యాలు ముగించాడు. అప్పుడు చెలికత్తెలు దేవేలులతో కూడిన స్వామికి ధవళ శోభనలు పాడారు.

సన్నివేశచమత్కారం :

దృశ్యశ్రవ్యాలలో సన్నివేశాలకు అత్యధిక ప్రాధాన్యం ఉంది. అ సన్నివేశాలలో 'దేగం' ఉన్నప్పుడు సహృదయునిలో దౌత్యత్యం పెరుగుతుంది.

అలమేలు మంగా విలాస యక్షగానంలో ద్రహ్మాత్మవం పూర్తికావడం స్వామి వాహ్మికి పెడలడం, లక్ష్మిని చెరుకోవడం, అలమేలు మంగమ్మ పతిరాక పోయేసరికి కంగాలు వడడం, స్వామి ఎరుక వేషంతో వచ్చి ఊరడించడం, మంగమ్మ విరహంలో వడడం, లక్ష్మితో స్వామి మంగమ్మ అంతఃపురం చేరు కోవడం, సపెటల కియ్యం, చివరకు ఇద్దరిని ఏలుకోవడం ఈ యక్షగానంలో చక చకా సాగే సన్నివేశాలు. అయితే భరంభరగా చెప్పకొనే సన్నివేశాలలో ఒకటి తెండిటిని కవి మాచ్చు చేసి వ్రాసినట్లు స్పష్టమవుతుంది.

వాటిలో మొదటిది 'ఎరుక'పాత్ర.

అలమేలు మంగమ్మ శ్రీనివాసుని మోహంలో పడ్డప్పుడు స్వామి ఎరుకత వేషంలో రావడం ప్రసిద్ధం. కాని ఈ విలాసంలో విరహంలో పడ్డ మంగమ్మను అనునయించడానికి స్వామి రావడం ఒక విశేషం. ఈ మారు సహజంగానే ఉంది. సాధారణంగా లోలిలో వ్యక్తులకు ఒక వ్యక్తి పట్లగాని

ఒక వస్తువుపట్ల గాని లేదా విధానంపట్ల సమ్మతం కుదిరితే ఆ పద్ధతిలోనే సాగాలనే అభినివేశం పట్టుదల కలుగుతుంది. అంచేత అలమేలు మంగమ్మ స్వామి పస్తావో రాదో అని శకునం అడగడం సమంజసంగా ఉంది,

ఇంక రెండవది స్వామి దేవేయలతో సంసార యాత్ర సాగించడం. శవతుల పోరు పడలేక స్వామి శిల అయిపోవడం ప్రసిద్ధం. కాని యక్షగానంలో స్వామి ఇద్దరినీ లాలించి రాజీ పరచడం ఒక విశేషం, నాటకం చూసేవారు బరువుతో, దాదాతో ఇళ్ళకు వెళ్ళు కూడదని కవి అలోచించి ఈ మార్పు చేసి ఉండవచ్చు.

పాత్రలు :

ఈ యక్షగానంలో పాత్రలు చాల తక్కువ. శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు, అలమేలు మంగమ్మ, లక్ష్మి. కొందరు చెలికత్తెలు మాత్రం.

వేంకటేశ్వరుడు దక్షిణానాయకుడు. అతడికి అలమేలు మంగమ్మ ఎంతో కమల కూడ అంటే. అందువల్ల బ్రహ్మోత్సవం సందడి ముగియడంతో లక్ష్మి ఇంటికి కదిలాడు వేంకటేశ్వరుడు. లచ్చి అడిపోసుకొన్నప్పుడు కూడా

‘ఎంత మాటాడితివే-ఓ భామిని

ఎంత మాటాడితివే

ఎంత మాటాడితి వింతిరో-సంతత

మంతరంగమున నిన్నెంతో నమ్మినాను

మందగతి నిను చూచినదే పదివేలవి మదిలోన నెంచి సమ్మతి

మందియున్న నన్నెంత మాటాడితి

వే వేల సతులలో వీవె మేటి’ అన్నాడు.

అలమేలమ్మ విరహానికి గురి అయినప్పుడు దివ్య దృష్టిని చూచి

తెరవకు విప్పుడు

భవ్య సంతోషంబు పరగింతు ననుచు

కమలాయతాక్షఁ డా కమలకు ననియె

నలత పేదనలచే నలమేలుమంగ

నను బాసి విరహ రత్నాకిరంబున

మునిగి యున్నది దాని ముదము పొందించి

నేగవత్తు నన్నాడు. పైగా చివర

కమలతో ననియె నా కమలాయతాక్షఁ

డీ వెళ నలమేల్మంగఱో నన్యత మాడి

జాగు చేపితి నీదు నన్నిది నిక మీద

నీ వై న వచ్చి యా నెలత నెలిమి

గారవించిన మనంబున సూరడించి

దాని నన్నును గూర్చి నన్నాన మొదవ

నాల్గు దివసంబు లందుండి నడత తోడ

వత్తు వసుచును నమ్మతి పరచి యప్పుడు.

అనడంలో స్వామికి లక్ష్మిపల్లగం ప్రత్యేకాసురాగం వ్యక్తమవుతుంది.

ఇక రెండవ పాత్ర 'అలమేలు మంగమ్మ'. కవి ఈమెను కైకేయి, సత్యభామలకు సకలుగా తీర్చాడు. కైకేయి లోని దబాయింపు, సత్యభామలోని ప్రణయకోపం తెండ్నూ రంగరించిన రూపం అలమేలు మంగమ్మ.

ఇక మూడవ పాత్ర అయిన లక్ష్మిని సహనశీలగా కవి చిత్రీకరించాడు. చాలా రోజులకు తన గుమ్మం త్రొక్కిన స్వామిని చూచి 'నేటికి దయవచ్చైనా నా స్వామి వీడు' అని హృదయం విప్పి ఆపేదన వెళ్ళగక్కుతుంది. స్వామిని మంగమ్మ దగ్గరికి పంపడానికి నమ్మించింది. అంతే గాకుండా పతితో సవతి ఇంటికి రావడానికి కూడా ఇష్టపడింది. ఏ రకంగా నయినా స్వామి మనసు ప్రకారం నడచుకోవడమే లక్ష్మి ధ్యేయం.

నాల్గవ పాత్ర కళావతి. మంగమ్మ చెలికిత్తై. మంగమ్మ విరహావస్థలో పడినపుడు మంగమ్మకు ఉపచారాలు చేస్తూ అవిదను అనునయించడానికి ప్రయత్నించిన స్నేహశీలి. ఈ చెలికిత్తై స్వామి దగ్గరికి వెళ్ళి మంగమ్మ స్థితిని స్పష్టం చేసింది.

'మా సతి నేలుకోరా మంజులకారా

భానురాంగ శ్రీ వేంకట కైలనివాసా విలసద్విలాసా

కన్నెరా చిన్నారి చెలులలో మిన్నరా

వన్నెలాది వయసువ చిన్నరా'

అని రావలసిన అవసరాన్ని చెప్పింది. విరహాతిశయాన్ని విపులంగా వర్ణించింది. ఆ వర్ణనలోని తీవ్రతను గుర్తించాడు స్వామి. కనుకనే

'విని గుండె ఝల్లన వెరపు గడుర

ఘడియ కొత్తు నటించు గరిమెతో పలికి

యిక్కడ దిన మెల్లను గడిపితి ననుచు'

కమలతో బయలు దేలాడు.

రస విశేషాలు :

“వాక్యం రసాత్మకం కావ్యమ్” అని విశ్వనాథుడు కావ్య స్వరూపాన్ని విశదీకరించాడు. అస్వాదించబడేది రసం. ఈ రసం శృంగారాది భేదాలతో తొమ్మిది రకాలు. వాటిలో శృంగారానికి రసరాజమనే ప్రసిద్ధి ఉంది; అందువల్లనే భోజుడు “శృంగార ఏవ మధురః పర ప్రహ్లాదనో రసః అవి సరస్వతీ కంఠా భరణం లో స్పష్టం చేశాడు.

ఈ యక్షగానంలో శృంగారం ప్రధానరసం. తక్కినవి అంగాలు. ఈ కృతి వ్రాసిన కవి తాను ‘శృంగార రశ నివాసకబగు నలమేల్మంగా విలాసంబగు యక్షగానం’ వ్రాయడానికి సిద్ధమయినట్లు స్పష్టం చేశాడు కూడా.

శృంగారం వియోగము, సంయోగమని రెండు రకాలు. విప్రలంభం వినా శృంగార పుష్టిః న విద్యతే అనడం ఆంకారిక సంప్రదాయం. అందు వల్లనే కవి అలమేలు మంగమ్మ విరహాన్ని అతిశయించి వ్రాశాడు. స్వామి రాకపోయేసరికి

“ఒక్క మడియకు నే నొత్తునని పల్కి సొక్కి
ఒక్క దినమెల్ల విభుడక్కడనే యున్నాడు”.

అని బాధ పడుతుంది. సహిని అడిపోసుకొంటుంది. స్వామి తనతో గడిపిన మధుర క్షణాల్ని చెలికత్తెలతో ఏకరువు పెట్టింది. చివరకు విరహంలో ఉన్నాడా నన్ను చేరుకొంటుంది. అప్పుడు చెలికత్తెలు తమకేమి తోచక దిగాలు పడతారు.

‘ఏమేమి నేయుదుమే - యీ చెలిలాకు

ఏమేమి నేయుదుమే

ఏమేమి నేయుదు మీ మహితంమున

నేమెందు చూడ లేదే మందు నికమిద’ అని

దిగ్భ్రాంతికి లోనవుతారు. చిగురుటాకులు తెచ్చి పాదాల పెడతారు. పూంగుత్తుల్ని కుచసీమ పై కప్పుతారు. తామరతూడుల్ని తెస్తారు. కన్నుల్లో కలువరేకులు, మొగాన పడ్డదళాలు, కురులలో ప్రాచీనగలుచి తమకు తెలిసిన శైశ్వ పదాలు చేశారు.

..

శృంగారంలో రెండవ విభాగం సంయోగ శృంగారం. నాయికా నాయకుల పరస్పరానురాగానికి సంయోగం వరమ గీత. ఈ సంయోగాన్ని కవి రెండు పద్ధతులలో వర్ణించాడు.

మొదటిది వియోగంలో సంయోగ ప్రశంస

రెండవది వియోగానంతరం సంయోగ పర్వన

నాయకుడు భారమయ్యేసరికి అతని తోడి సంయోగాన్ని నాయికలు చెప్పుకోవడం, స్మరించడం మొదటి భాగానికి చెందింది. ఈ యక్షగానంలో అరిమేలు మంగమ్మ తన పతి చేష్టల్ని చెలికత్తెల ముందు చెప్పడం కొంత ఎబ్బెట్టయినా ప్రేక్షకుల్ని అకట్టు కొంటుంది.

కాము కేశికి నన్ను గారవించిన గుణధాముడు రాజాయనే

మాటి మాటికి విక మాట రమ్మని మోవి

మాట మాటాడు నటి మేటి రాతిక మీద

గమిసేతునె చెలియ నా సామిటు రాజామె

ముదమెద బొరువగ నెన నెద గదియింది

తుద మొద లేరుగక పెదవి నొక్కుదును

సదయ హృదయ కామితైలేశ యని తలచి తలచి

మదన కదనమున కడివిన విభువి చూచి

కాని లక్ష్మి మంగమ్మ లాగా చెలికత్తెల ముందు సంయోగానుభూతిని వల్ల జేసుకోలేదు. తన్నులరించిన స్వామి ముందు గుంఫనగా చెప్పకొంది.

ఇక రెండవది వియోగాసంతరం సంయోగ వర్ణన. కవి కథకుడుగా ఈ వర్ణనల్ని వాచ్యం చేశాడు. లక్ష్మిని అలరించిన విధానాన్ని ఈ విధంగా వర్ణించాడు.

వెంకటాచల రమణుఁ డిటువలె ప్రీతి తోడ వలుకుచును ని
శృంఛితను కరమరుదుగను శ్రీ సరసీదుహముఖి కరము వట్టెను

పట్టి నంతనె ఎట్టకేలకు మట్టు మీసిన తమకమన జగ
జెట్టి చెంతను కడలి ముద్దుల పట్టి చిట్టలనమున నిలిచెను

నిలిచినంతనె కలికి చిలుకుల కొలికి కులుకు మిటారి గుబ్బల
నలుముచును దయ చిలుకు ప్రేమ దొలక చెలి తెమ్మొవి నొక్కెను

నొక్కనంతనె ఐలుసుక్కకను సొక్కిసొక్కి శౌరికి చిక్కిదక్కుచు
నిక్కమగు మక్కువ చెలంగ తళక్కుమనగను పక్క చేరెను

చేరినంతనె శౌరి యలరుదు సారసాక్షిని మరుకేళిని
సారె సారెకు గారవిందుచు కోరికలు మీరంగ మఖించెను

అలాగే లక్ష్మి అలిమేయి మంగమ్మలను ఒకరికి తెలియక మరొకరిని అలరించిన సన్నివేశంలో ధూర్తగోపాల లక్షణాలు స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి.

వర్ణనలు

ఇతివృత్త సౌష్ఠవానికి వర్ణనలు చాల అవసరం. ఈ వర్ణనలు వర్ణనలుగాక కథకు ఖోషకంగా మలచడంలో కవి సామర్థ్యం కనిపిస్తుంది. అల

మేలుమంగా విలాస యక్షగానంలో పురవర్ణన, సూర్యోదయ, సూర్యాస్తమయ వర్ణనలు, కొరవంజి శేష వర్ణనలను కవి మనోహరంగా తీర్చాడు.

పుర వర్ణన

ప్రబంధాలలో మొస్తారు ఈ యక్షగానంలో మొదట 'పుర వర్ణన' కనిపిస్తుంది. సాధారణంగా ప్రబంధాదులలో పద్ధతిలోని నాలుగువర్ణాల వారిని పేర్కొనడం కనిపిస్తుంది. కాని కథ ఏనాటిదో కావడం వల్ల ఈ వ్యవస్థను కవి రడవలేదు. కేవలం పద్ధతిలోని పవిత్రతను, సంపదలను మాత్రము వర్ణించి ఉదాత్తతను నిలిపినాడు.

“సురముని ప్రవర ప్రతనాకరము

లక్ష్మీకిరము రిపు భీకరము

దుష్కృత హరము శ్రీ పేంకటాద్రి పురము

వరమణి ప్రకిరైక కృత గోపురము

వసుధ శశిముఖ నూపురము

సిరిపురము శ్రీ పేంకటాద్రి పురము

వరమపురుష విలాసమణి మందిరము

బహుమందరము ఘనకందరము

జిత మంథరము శ్రీ పేంకటాద్రి పురము

ప్రకృతి వర్ణనలు

ఈ యక్షగానంలో సూర్యోదయ, సూర్యాస్తమయ, రాత్రి వర్ణనలు కనిపిస్తాయి.

స్వామి లక్ష్మి, మంగమ్మలతో రాత్రి సుఖంగా గడిపిన తరువాత
ఉదయించిన సూర్యుణ్ణి కవి ఈ యక్షగానాంతంలో వర్ణించాడు.

హరి దిక్కునందు వేగురుచుక్క జనియించె

తారలు కాంతిహీనలు వహించె

గవులకు కటిక చీకటి నిర్గమించె

సృక్షముల చకోరముల్ నందడించె

చక్రవాకములు నిశ్చలమతి రాజించె

కుక్కుటములు చాల కూసిమించె

తమలముల్ విడిసిందె కలువలు ముకుళించె

వక్షల నీనదంబు పరిధవించె

చేపకళికలు ధవళకాంతిని ధరించె

సాంధ్యరాగంబు ఘనముగ పంచలించె

సూర్యుడువయించె మంగళ తూర్య ఘోష

ములసు దైత్యారి మేల్కొంచి ముదము నించె

ఈ వర్ణన వల్ల కవి సాధించిన ప్రయోజనాలు రెండు. మొదటిది
లక్ష్మి, మంగమ్మల మనస్సులలోని అహంకార తిమిరం, అసూయాతిమిరం నశిం
చిందని భంగ్యంతరంగా చెప్పడం. రెండవది ప్రబంధ వర్ణనలను పాటించడం

అలమేలు మంగమ్మ విరహంలో పడ్డప్పుడు కవి సూర్యాస్తమయ
వర్ణన చేశాడు.

ఎరుక వేషము పూలిన హరి తన
తరుణి కెరుక వచించె ననుచును
వరుణునకు తెలువగను పోయిన
తెరగునను రవి అస్తమించెను.

అడు రూపము పూని యుండిన
హరిఁ పరమానందముననే
చూడ వలెనని వచ్చెనోయన
నాడ కాదకు తిమిర మొదవెను

మగని పాసిన మేలి అలమే
ల్మంగపై దండెత్తి వచ్చిన
చిగురు విల్లుని గొడుగు పోలిక
చెరిగి చంద్రుండుదయ మొందెను.

కథాంశాలను వర్ణనలతో జతచేయడం ఈ పంక్తులలో కనిపిస్తుంది. అంతే గాకుండా జగజ్జనకుల లీలా విలాసాలు జగత్తుకంతా తెలిసిందని చెప్పడం కవి బావుకతకు చక్కని ఉదాహరణం.

ఆకార వర్ణనలు

ఈ యక్షగానంలో వేంకటేశ్వరుడు, అలమేలు మంగమ్మ, ఎరుకల సాని వేషవర్ణనలలో కవి ఎంతో సహజత్వం ప్రదర్శించాడు.

కనక కిరీటంబు ఘనత వహించి
అకలంక రత్న ప్రభాధ్యములయిన
మకర కుండలముల పన్నన దాల్చి
మురువైన హారంబు ముత్యాల సరము
ధరియించి పచ్చల తళ్ళికైన మెల్ల

కటకము స్క్రిలించి కమనీయమైన
కటి నూత్ర మొసరించి కొస్తుభం బెదను

ఘటియించి ముద్దు టుంగరముల మించి
పటు శంఖ చక్రాది పరమ సాధనము

తారయ సంధించి హర్ష ముప్పొంగ.

ఈ వర్ణ సరో గాంధీర్యం, రాజోవిత లాంఛనాలు స్వభావ సుందరంగా వర్ణింప బడ్డాయి. అట్లే విరహాచరయైన చుంగమ్మ కోప హృదయాన్ని ఈ సహజ సుందరంగా పారిచారావహరణం లోని సత్యభావ లాగ వర్ణించాడు.

జెలగ కున్నట్టి మానిన చీరకట్టి
రంపట్టు పెట్టి మోదము కట్టి పెట్టి
ప్రియమెల్ల పోగొట్టి విరచుట్టు గట్టి

మంచి మాటాడక మానిని ఒదల
నించుక చూడక నెలమి మై నిండ

గంధంబు పూయక తనక భూషణము
లంచంబు చేయక నలరు కన్నులాను

కాటుక బెట్టక కర్పూర వీటి
పట్టక పిక నమూనాముల

పిలువక గడియైన వెలడులు దంట
నిలువక కంటికి నిదుర పొందించ

కన్నంబు తినక కుకాళి కన్దాసక....

ఎరుకత వేషవర్ణ న కూడ విట్టిచే. అంధ్రసాహిత్యంలో శుకనవ్వులతి (1-85-100) దశావతార చరిత్రం (7-285-290), వేంకటాచల మాహాత్మ్యంలో ఎరుకత వేష వర్ణ న కవిపిస్తుంది. ఈ యక్షగానంలో ఎరుకత వేషం వేసిన స్వామి వర్ణన ఈలాగ ఉంది.

.... ఎరుకతి బుట్టి
 కరమున బట్టి బంగరు పూలచుట్టి
 తల మీదబెట్టి బెత్తంబు చేపట్టి
 కశబుట్టి కనుబుట్ట ఘనమైన పసిడి
 మిసిమి కలిగిన రై క మించుగా తొడగి
 పసిమంచ కస్తూరి పచ్చకర్పూర
 మగరు జవ్వాజీచే నందమైన బాల
 జిగి గల్గు గంధంబు చెలువందగాను
 మెయినిండ నలది కమ్మలు బాజు బంధు
 రాణి ముత్యపు నరు లాదిగా కలుగు
 సొమ్ములు ధరియించి సొబగు వహించి వెలయ
 కమ్మని విడెము మేల్కొరమున నుంచి
 మొగమున చిరునవ్వు మొలకలు వెలయ
 కాళ్ళు నందెలు గజ్జెలును
 ఘల్లు ఘల్లు మనుచు నటించగా
 వేళ్ళ మంగరములు తళుక్కుని
 వెలుగుచును రాణింపగా
 జోళ్ళ కూడి నృపాంగవలు తన

సొగసు చాల నుతింపగా
 మాళ్ళ నొసగెద మింటికిని
 రమ్మనుచు జను లర్థింపగా
 మాటి మాటికిని బాలకుని పలు
 మక్కువతో ముద్దాడుచు
 అటపాటల నాదరించుచు
 వాసిగను మాటాడుచూ
 మేటి చక్కదనంబునను న
 య్యాటలను తోలాడుచు
 కోటి సంఖ్యల సతుల గని అన
 కొడుకు కన్నము వేడుచూ
 సొలుపుగను శిరమునను కదిలేటి
 బుట్ట కరమున వట్టుచూ
 కులుకుచూను నొలయుచునూ జారిన
 కొప్పు చక్కగ కట్టుచూ

కమలతో బయదేరినాడు.

సంభాషణలు :

దృశ్యకావ్యాలకు సంభాషణం జీవం. అట్టి సంభాషణలు పాత్రో
 చితంగా సాగినపుడు పాత్రకు పుష్టి. కథకు నిండుదనం. సంభాషణలు రెండు
 రకాలు. ఒకరు ప్రశ్నించగా అంతా విని మరొకరుచెప్పడం మొదటిది. అలా
 గాకుండా ఒకరు ప్రశ్నిస్తుంటే వెంటనే వాటికి మరొకవ్యక్తి జవాబివ్వడం రెండ

వది. ఈ రెండురకాల సంవాదాలు అలహేలు మంగా విలాస యక్షగానంలో కనిపిస్తాయి.

తన పతి ఎప్పుడునస్తాడో అని మంగమ్మకు ఆరాటమయింది. శకున మడిగి ఊరట పొందాలనుకుంది. అప్పడే ఎరుకల వచ్చింది. ఎరుకతో మనసు లోని విషయం చెప్పాలనుకొంది. అయినా అసలు అవిడ ఎవరో వాకలు చేయ నిదే చేయ చూపించకూడదనుకొంది. అప్పుడు

“విందుండి వచ్చితివే ఎరుకలసాని నీ

విందు వచ్చినది మాకానంద మయ్యేని

నీ రాజ్యమేది యేది నీ పంశమేదే

పూరు పేరేమి నీ పేరు పెంపేమి

చిల్లలెందరు సీరు చిటుండెందున్నరు

పల్లవాధరి నీపు వలుకు నా తోడూ”

అని ప్రశ్నిస్తే, అన్నిటికీ జవాబుగా —

“నకల చేశంబులు నంచరించే వారి

కొక చేశమని ఎట్లు నుడువుదురే

అరిలంకురై న స్వయంభవులు

సుకర్వముగ నాడు సురులందురే

హిరడిగిలివి యీ పూరే మా పూరని

సారె సారెకు నెల్ల జనులందురే

పీరు వారందుడు వెంకటరమణుని పేరే

నా పేరని తెలియుదురే

జరిమీట బలుమంచి ఎరుక చెప్పేవారి కులము

నా కులమని తెలుపుదురే”

ఒక పాత్ర ప్రశ్న లడుగుతుంటే మరొక పాత్ర జవాబు చెప్పడం వుత్తర ప్రత్యుత్తర సంభాషణం. చాలాంటివి రెండు ఈ యక్షగానంలో కని పిస్తాయి.

మొదటిది అలమేలు మంగమ్మ శ్రీనివాసుల సంభాషణ.

రెండవది లక్ష్మి మంగమ్మల కలహ సంవాదం.

అలమేలు మంగమ్మ ఇంటికి శ్రీనివాసుడు రానే వచ్చాడు. మంగమ్మ బెట్టు చూపాలనుకొంది. అలుపు గడియ బిగించింది. స్వామి బయట నిలబడ్డాడు. అప్పటి వారి సంభాషణ చాలాగ సాగింది.

“అలమేల్మంగామచే నే వచ్చితి

అలరుచు వాకిలి తీయవే

చెలువుడ నీ వగల్గెల్ల తెలిసెను

నిలువక నటు పోవోయీ

దంతి గమన నిను చేపట్టిన మా

ధవుడను వినవే భామా

వింతగ మాధవుడవై లే వనముల

వెలయింపగ పోవోయీ

నక్రమ చంపి గజేంద్రుని కొచిన

చక్రధరుడ నే భామా

చక్రధరుడవై లే ఘటముల ని

ర్వక్రత చేయుము పోవోయీ”

అలమేలు మంగమ్మ స్వామిని బంగళరంగా తిట్టినా కానేపటికి
వెనక్కి తగ్గింది. రజపు తీసింది. స్వామి కంగడ్డాడు. కాని అదిని వారకిం
చూసేసరికి కోపంవచ్చింది. పైగా వెనుకున్న లక్ష్మిని చూచి కన్నుమని లేచింది.

ఎంతటి దానివె కామినీ నీ

వెంత గయ్యళిచే భామినీ

నను జూచి నీకెంత రోసమా

నిన్నున పని ఏమి మోసమా

నిన్నెవరై నను పిలిచీరా

నిన్ను మదిలై న తిన్నగ రలచీరా

బోటిరో నీసాటి నేయనా కట్టి

మాటలాడలే ముచ్చటాయనా

జూటు మాటలు నీకు చెల్లనా కొ

ట్లాటకు వచ్చేవు ఘల్లనా

అలంకారం

తాను చెప్పదలచుకొన్న అంశాన్ని అందంగా చెప్పడానికోసం ఈ
అలంకారాలను వాడుతుంటాడు. ఆ అలంకారాలు పాత్రాన్నభావించి, అంశాన్న
వానికి బోధపడినపుడు రాణిస్తాయి.

అలమేలు మంగా విలాస యక్షగానం సామాన్య ప్రజానీతి కోసం
వ్రాసినది. అందువల్ల కవి స్వభావోక్తికే ప్రాధాన్యమిచ్చాడు. అందుగా
ఉత్ప్రేక్షలు కవిపిస్తాయి.

ఎరుకత అలమేలు మంగళు సోది చెప్పడాని కోసం వచ్చింది. అవిడ వీధుల్లో ఊరేగుతుంటే ప్రజలందరూ అవిడను, అవిడ రూపు రేఖల్ని చూచి ముగ్ధులయ్యారు. ఆ సందర్భంలో ఆవి వ్రాసిన పంక్తుల్లో ఉత్పేక్షలు కనిపిస్తాయి.

“మరు దిట్టి వేషము పొందెనో అల్ల

వరమేష్టి పం వన్నె చిందెనో

హరి అడురూపము నందెనో ఆ

హరుడిల్లు చాతుర్య మందెనో”

మన్మథుడా, బ్రహ్మనా, హరియా, హరుడా అవి ఊహించడంలో ప్రజలకు ఎరుకతవల్ల వేషభావమే కలిగిందని, లాంటి భావనలు కలగలేదని కవి స్పష్టం చేశాడు.

ఎరుకత వచ్చి అలమేలు మంగళుకు సోది చెప్పి వెళ్ళింది. అప్పుడు సూర్యాస్తమయమయింది. చుట్టూ నీకటి లలముకొంది. అప్పుడు కవి రమణీయములయిన ఉత్పేక్షలతో ఆ సన్నివేశాన్ని మనోహరం చేశాడు.

రూపము పూని యుండిన

హరి పరమా నందముననె

చూడవలెనని వచ్చెనోయన

నాడకాడకు తిమిర మొదలెను”

“మగని బాసిన మేలి అలమే

లొంగపై దండెత్తి వచ్చిన

చిగురు విల్లుని గొడుగు పోలిక

చెరిగి చంద్రుడుదయ మొందెను'

తిమిరానికి హరి అకారానికి సామ్యం. రహస్యమయిన వింతను చూడడానికి రహస్య నమయమే తగినది. అందువల్ల స్త్రీ రూపం ధరించిన హరిని తిమిరం చీకటినేక చూచిందనడంలో ఔచిత్యం ఉంది. అలాగే చంద్రునికి మన్మథుని గొడుగుకు పోలిక, గౌరవనీయులకు, పెద్దలకు, మహాత్ములకు గొడుగులు పడతాయి. పతిని దానినా అలమేలు మంగ ఆరాధ్యురాలని చెప్పడానికే చంద్రుడు గొడుగులా ఉదయించాడని అర్థవిశేషం. అంతేకాకుండా అవిడ విరహంతో క్షీణించినా చంద్రునిదన అవడంలో సందేహం లేదు.

ఉక్తి చమత్కారం అలంకారాలకు ఆయువుపట్టు. అలమేలు మంగా విలాసకర్త ఈ ఉక్తి చమత్కారాన్ని చాల చోట్ల ప్రస్తుతించేవాడు.

అలమేలు మంగమ్మ అంతఃపురానికి స్వామి వేంచేరాడు. అయినా అమ్మవారి కోసం చల్లారలేదు. అంచేత వాకిటి తలుపు మూసింది. స్వామిని నిలిపేసింది. అసరాని మాచిలంది. ఆ రుచివాతే తలుపుతీసింది. అయినా స్వామి వన్నెచిన్నెలు చూసి మరల కిస్సుమంది. అప్పుడు స్వామి అవిడను సముదాయస్తూ అవిడ సమ్మడానికి గాను ప్రభూజాలెన్నో చేశాడు.

'జలధిలో మునిగి నీవ్వులు గండు మీరెద

సింహ ముఖమైన చేరి నేసుందెద' అన్నాడు.

ఈ చాక్కలలో భీకర ప్రతిజ్ఞ చేయడం ప్రవాసమయినా స్వామి మత్స్య, కూర్మ నరసింహావతారాలు స్పష్టమవుతాయి.

ఛందస్సు :

యక్షగానం మార్గదేశీ ప్రక్రియల సమాహారం. అంచేత ఛందస్సులో కూడా మార్గదేశిచ్ఛందోరీతుల సమ్మేళనం అనివార్యం, అయితే మార్గ ఛందో రీతులు చాల తక్కువ ఉంటాయి.

అలమేలు మంగా విలాసంలో ఒక్క శార్దూల వృత్తం మాత్రం ఉంది. అదీ కావ్యాదిలోనే. కందపద్యం సీసం, తేటగీతి, ఆటవెలది. ద్విపదలు దేశిచ్ఛందోరీతులు. అయినా అలమేలు మంగా విలాస యక్షగానంలో పద్యాలకన్నా సంకీర్తనలే ఎక్కువ, ఈ రచయితకు సంగీతశాస్త్ర పరిచయం బాగా ఉన్నట్లు ఈతడు వాదిన కీర్తనలూ, వాటి రాగాలు స్పష్టం చేస్తున్నాయి. వీటిలో కాంబోది శంకరాభరణ రాగాలు కలిగిన కీర్తనలే ఎక్కువ. కారణం వాటికి కాలవియమం లేదు. ఎప్పుడయినా పాడుకోవచ్చు. అలాగే ఈ రాగాలలో విర్దిష్టంగా ఒక బావాన్ని మాత్రం వ్యక్తం చేయాలనే నియమం లేదు. అంచేత కవి వీటిని బాగా వాడుకొన్నట్లు తెలుస్తున్నది.

ఈ యక్షగానంలో జానపద గేయ వరుసలు కూడా ఉన్నాయి. వాటిలో లాలి, ధవళం, శోభనం చెప్పకో దగ్గవి.

లాలి :

మారాం చేస్తూ ఏడుస్తున్న బాలుని లాలిస్తూ తల్లులు పాడే పాట లాలి. ఈ యక్షగానంలో కయ్యాచికి తలపడి చివరకు రాజీ కుదరగా దేవేరులతో నిద్ర పోతున్న శ్రీ వెంకటా చలవతికి చెలికత్తెలు లాలి పాటలు పాడారు.

ముఖారి_అటతాళం

శ్రీరమణ చిత్తచోర దయారస

వారినిధి సురవార మందార

ఏడుపు రాగంగా ప్రసిద్ధమయిన ముఖారిలో లాలిపాట వ్రాయడం ఈ పాట విశేషం. సాధారణంగా లాలి పాటలు శంకరాభరణం, నవరోజు,

అనంతరైరవి, శ్రీ రాగాలలో ఉంటాయి. నిర్దిష్టదావాన్ని నిర్దిష్ట రాగంలో వ్రాయాలన్నది సూచన మాత్రం కాని సార్వత్రికం కాదు. అంటే ఏవి స్వతంత్రించి ఈ రాగంలో లాలిపాటలు వ్రాసి ఉండవచ్చు. అంతే వచనాలం, సుకుమార భావం, అంత్యప్రాసలు ఈ పాటలోని విశిష్ట గుణాలు.

ధవళం

వీరుడయిన వ్యక్తిని వర్ణించే పద్యగతి ధవళం. ముతై దువలు హరతి పడుతూ పాదే పాలు ధవళం. జయనదంతో ప్రారంభం కావడం, అర్చిత నాత్మకంగా ఉండడం, షష్ఠ్యంతాలుగా ముగించడం ఈ ధవళ లక్షణం.

శ్రీ మదలమేలు మంగా సమేతుడయిన బిడ్డ, వేంకిదేశుగట చెలికత్తెలు ధవళ శోభనాలు పాడారు.

“జయ రవి కోటి సంకాశ జయ జయ కావణ్య విరోహ
జయ జయ సమక్ష కోహ జయ జయ శ్రీ వేంకిదేశ

జయాన్వితం కావడం. అంత్య ప్రాస యుక్తం కావడం ఈ ధవళం ప్రత్యేకత. శోభనం పాట

ఈ పాటలకు సోదాస, సోదనం అనే పేర్లు కూడా ఉన్నాయి. మంగళ హారతుల వేళల్లో, మంగళ స్పృహవిక సమయాలలో శోభనం పాటలు పాడతారు. ధవళ శోభనాలు కలిసి వచ్చేచోట శోభనం పాట షష్ఠ్యంతంగా ఉంటుంది.

ఈ యక్షగానంలో దేవేయలతో శయనించి మేలొన్న శ్రీ వేంకిదేశ చలసతికి చెలికత్తెలు ధవళ శోభనాలు పాడారు.

శోభానె-శోభానమే

‘వేదము లొనగిన ధన్యునకూ
విబుధుల పోరిచిన మాన్యునకూ
భూ భారము మోచిన మూర్ఖునకు
అదిమ మూర్తి సృషింహునకు

విష్ణుమాయా విలాసంలో 'రాశధ్వనితో' వేమరు నటియింపుచు వీణా ముని నారదుడు శోభనము వినిపించెన్ (పట 25) అని ఉన్నది. ఈ యక్షగానంలో చెలికత్తెలు రమ రమ దేవేరులను స్వామి ఏలుకొన్నాడనే సంతోషంతో శోభనం పాడడం సముచితంగా ఉంది.

చూర్ణిక :

'అనాదిగ్ధ లలితపదం చూర్ణమ్' చూర్ణమ్ యొక్క రూపాంతరమే చూర్ణిక. ఇది ఒక గద్య భేదం. సాచారణంగా చూర్ణిక స్తుతి రూపకంగా ఉంటుంది. ఈ యక్షగానంలో 'చూర్ణిక' ఉంది.

స్వామి పేటాడి వస్త్రానని అలమేలమ్మతో చెప్పి లక్ష్మి చంద్రిక వెళ్ళాడు. తన స్వామి వస్త్రాడని ఎదురు చూసిన అలమేలమ్మకు ఆశాభంగమయింది. చివరకు అతని ఆచూకి కనుక్కోమని చెలికత్తెల్ని పురమాయించింది. చెలికత్తె లక్ష్మి నారాయణుని చూసిన వైసం చూర్ణికిలో వర్ణితం.

శ్రీ మద్రామారమాణి రమచీయ కుంభి కుంభ

కుంభత్కుచ కుంభ పరిరంభకారంభ విజృంభణ

సారంభ సంభాష్యమాన మానసం.....

శ్రీ వేంకటాచలరమణ మూలోకమా మాన

ఈ చూర్ణికిలో నారాయణుని వై కుంభవాసం కనులకు ||ట్టగట్టు చర్ణింపబడింది.

భందస్సుకు సంబంధించిన కొన్ని దోషాలు.

ఈ యక్షగానంలో కవి అజాగ్రత్త వల్లనో, లేదా లేఖక పోషాదం వల్లనో, పోతులు వ్రాసుకొన్నవారి అలసత్వం వల్లనో కొన్నిచోట్ల భందస్సుకు సంబంధించిన దోషాలు కనిపిస్తున్నాయి. అవి మూడు రకాలు. పాదదోషం. గణదోషం, యతిప్యాస దోషాలు.

పాదదోషం :

ద్విపదకు రెండేసి పాదాలుండడం వియమం. కాని కవి చాల చోట్ల ఒకపాదం చూపుని వ్రాసి వదలి పెట్టాడు. ప్రాస బట్టి ఈ విషయం స్పష్టమవుతుంది.

‘సీర రాగ తాళాది వర్ణితంగురు
సరస శబ్దార్థ విశారదం బగుచు
మహితమౌ నలమేలు మంగా విలాస

పై వాటిలో మూడవపాదం అలాంటిదే.

గణదోషం

ద్విపదలలో మూడింద్రో గణాలు | సూర్యగణం గల పాదాలు రెండు ఉండాలి. ఇంద్రో గణాలలో నల, నగ నల, భ, ర, క లే తెలుగులో అంగీకరింపబడ్డ గణాలు. కాని వాటికి భిన్నమయిన గణాలుండడం కొన్నిచోట్ల కనిపిస్తుంది.

వెంకటా | చలనాథ | విరూపాక్ష | లింగ

పున కృపాం | బునిధీకి | భాగ్య సమాజతనికి

పై వాటిలో యలగణం నలల గణం ద్విపదలతో రావు.

యతిదోషం :

లాక్షణికులు చెప్పని యతుర్ని పాటించడం యతిదోషాలు,

వెనమిందు బంగారు పల్లెరంబునను

నిగ నిగమను దేహ వీడ్పులు చెలంగ

మనలక కిసలయ పాణలు మిసిమి

ముందుగా భట సంఘముల నడచింటి

పై ఉదాహరణలలో కీర్తిగీతయంకిన చోట్ల యతిదోషం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది.

అక్షరం - పరిష్కరణ

అలమేలు మంగా విలాసమనే ఈ యక్షగానం పూతులు పూస్తుతం రెండే ఉన్నాయి. మొదటిది తిరుపతి శ్రీ పేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయ ప్రాచ్య పరిశోధనాలయ సంస్థలో ఉన్నది. ఇది తాళపత్ర పూతి. దీని నెంబరు PL 1088 ఇందులో 49 తాళపత్రాలు ఉన్నాయి. తాళ పత్రపరిమాణం $18\frac{1}{2}$ " X $1\frac{1}{2}$ " చెరో వైపు 6 లైన్ల వ్యాస ఉన్నది.

రెండవ పూతి హైదా ఈ సంస్థలోనే ఉంది. ఇది వ్యాస పూతి. దీని నెం D 1888. శ్రీ పి. వి. కృష్ణమాచార్యులనే వారు 1944 - 45 ప్రాంతంలో ఈ పూతిని సంస్థలో భద్రపరచినట్లు తెలుస్తున్నది. ఇందులో 69 పుటలున్నాయి.

ఈ రెండు పూతులలోనూ వ్యాస బాగా ఉన్నా లెక్కలేనన్ని అక్షర దోషాలు, లేఖక దోషాలు కనిపిస్తాయి. ఈ పరిష్కరణలో వాటి సవరణకు ప్రాధాన్యమివ్వబడింది. ఈ రచన 'యక్షగానం' కావడం వల్ల భాషా విషయంలో ఏలాంటి మార్పు చేయలేదు. గ్రాంథికమయినా వ్యావహారికమయినా అట్లే ముద్రించడం జరిగింది. స్పష్టంగా తెలియని చోట మాత్రంగుర్తు ఉంచడం జరిగింది.

చ. అముద్రిత గ్రంథంలోని అందచందాలను విలువ గట్ట గలిగిన వారు సహృదయులే.

ఆలమేలుమంగా విలాసం

శ్రీ లక్ష్మీన్నిజవక్షుండు నిది కుక్షిన్ సర్వలోకంబులన్
రీలామ్రక్రమ తోడ నుచి సుమణిశ్రేణీపినద్ధోజ్వలన్
మాలాలంకృతుడై నితాంత మలమేల్మంగా కరాంబోజమున్
కేలంబట్టిన వేంకటాద్రిపతి సత్కీర్తిన్ మముం బ్రోవుతన్

॥ని కృతి కథిపత్తిడైన వేంకటాచలపతి నేమని కొనియాడుచున్నాడు.

శ్రీరాగం-ఆదితాళం

నమామి శేషాద్రివానం నన్మందహసం
నమామి శేషాద్రివానం నవమణిసీలభానం సరసవిలాసం ॥నమామి॥

జలధిసుతారమణం కరధృతశంఖచక్రమాశ్రితభరణం
ఖలకులనంహరణం కమలానన్నిభచరణం కరుణాభరణం ॥నమామి॥

దంతిపాలనలోలం స్వామి పుష్కరిణీ తటస్థితావన్నశీలం
సంరత భవ్యలీలం.....నద్గుణవాలం ॥నమామి॥

శ్రీమదంబోజగ్రతం దారుణ దురితస్తోమ తిమిరమిత్రమ్
తామరసాభినేత్రం కామగిరీశమిత్రం సరమవవిత్రం ॥నమామి॥

శ్యామకల్యాణీ-ఆదితాళం

మాం పాహి వినాయక సర్వదా — మాం పాహి వినాయక
పాహి వినాయక పాహి వినాయక సర్వదా ॥మాం పాహి॥

మోదక ఖాదన మోదసదన లం
దోదర వామనవిగ్రహ
మూషికవాహన మునిజనపాలన
దోషనయోద సమీరణ ॥మాంపాహి॥

తామరసకర్ణ మనకామిరదానర
కామగిరీశ కుమారకా

॥హంపాహి॥

పూర్వీరాగం-అదితాశం

భారతి నన్ను పరిపాలన చేయరాదా
సారెకు నిన్ను నేను నన్నురింపగ చేరా ॥భారతి॥

సంరసమున నామ చెంచు రాదా
దంరిగమన ప్రవృక్షము కారాదా ॥భారతి॥

జూటానేయక మేదినుటయు నీరాదా
మాటామాటకు నామ మనవి గైచేరాదా ॥భారతి॥

కామగిరీశదయన నీ మహిమలు తెలియ
దేమని వినులించు నిక మీద

శంకరాభరణం-త్రిపుటాశం

పండువెన్నెల పందినటు లభండ చేదోమందలము పడు
పండువుగ కనుగొనెడు గురువుల మదిని లంఘన

గుణముగైకొని దోషమిండుక గణనచేయక మెంగు నుక్కివి
గుణములకు కడుభక్తి మీరగ ప్రణవించెను

పాకరన శబ్దార్థరీతి వివేకముల తెలియకను కవితల
నేకముగ రచించు కుకవుల నిందచేట

వచనం :

ఇట్లు నకలదేవతా నమస్కరణలను మొకటి పురస్కరణమును కురిపి
తిరస్కరణమును గావించి చిరంతన సేవించిన కవిప్రపర ప్రసాదమును
కమనీయ శృంగార రస నిదానముగు నలమేర్పడగా పితానందను యక్షగానము
రచియింపం బూని యున్న సమయమున

తేదారగోళ

ద్వీపదీ:

ధరణి శ్రీకరము శాన్తవ జయంతరము
 నరకుపాపరము మేల్పాగొండపురము
 చళవాయు యనిపించి తార్కికహించి
 అలులనెల్ల జయించి భువనము గాంచి
 లనరిస మెట్టపూరలమున కోడ
 జనుపైన నితనితి సాటి రాదగుము
 మాదిమాటికి నర్వమంత్రులు పొగడ
 కీడురేక చెలంగు నీనరక్షకుడు
 సారిది ధానస్తంబ స్థూర్తిరోలితుడు
 గురు భరద్వాజన గోత్రసంజూడు
 దార్పేలకుల కిలశాంబురాలికిని
 నర్వంకరుండు సౌజన్యరోధితుడు
 భక్త్య 'బంటివంక' పాపనుడనడడు
 దన్యయ వై భవుం డలము మానసుడు
 రాజాధిరాజ హృద్రంజన కడుడు
 రేషమంత్రికి ధృతి తెరగున చెలసె
 నరని కిద్దరు నరు లరి భాగ్యవతులు
 పరిజ్ఞేమరులు నిర్వరకళావతులు
 అక్కాంబ సుక్కాంబ యనుపేరు దూని
 మక్కువ కల్గిన మానిసు చెప్పంగి
 రండులో సుక్కాంబ యందు సౌందర్య
 కందర్ప నదృశు సద్గుణ నిలయు
 రమణీయ విభవాధి రామ నిస్సేమ
 రమణీయ గుణధామ కరుణాలలామ
 లలితసౌజన్య నవ్రాజస్యమామ్య
 కలిర నైపుణ్య వెంకటరాయ భమ్య

అటుమీద అక్కాంబ యందనహాను
 టుటిలతా రహితు సజ్జోనిచసహితు
 సారస్వతానంఠ సంపత్సమేతు
 సారవైభవ జాతు సర్వవిఖ్యాతు
 సమ్యగుక్తి ఫణేంద్రు సద్గుణసాంద్రు
 రమ్యతా నిస్తంద్రు రామమంద్రీంద్రు
 సయదుగ సుత్కాంబయందు పెండియును
 పరస విద్యాతి వైశద్య ధోగీంద్రు
 సర్యభాషాహరిశ్చంద్రు బుధా
 నిర్యాపనోపేంద్రు నిర్మలవచన
 కాంతిపరాభూత మనపూర్ణచంద్రు
 సంతత లావణ్య సారరతీంద్రు
 కమలసన్నిభనేత్రు కమనీయగాత్రుఁ
 డమల చరిత్రు నఘావళిజైత్రు
 భూమిశ సంస్తుతాద్భుత గుహాకరుని
 శ్రీమూళ్య గిరిమంద్రు శే యఁ గనియె
 అ నందనత్రయ మందు ప్రసిద్ధి
 బూని పెంపొందిన పుణ్యఃఖండు
 దానరాధేయుండు దాక్షిణ్యకారి
 బూసిధనుం డన మానగుణుండు
 ధోగదేవేంద్రుండు భువనై కవందుఁ
 దాగమోక్త విధిజ్ఞుఁ డఖిలార్థజేది
 భూరిదేవద్విజ పూజాపరుండు
 సూరి మందారుండు సుజనై కవినుతుఁ
 డసఘ చారిత్ర సుఖాంగనారమణుఁ
 డసుపమ శ్రీనివాసామాత్య జనకుఁ
 డమల దయాసాంద్రుఁ డనిజ నిస్తంద్రుఁ
 డమిత దాక్షిణ్యేంద్రుఁ దార్యనమ్మరుఁడు

గిరివీరుడగు మూళ్ళగిరిమంత్రీ చంద్రుఁ
 డరుదుగా నొకనాఁడు హర్ష ముప్పొంగ
 నను గారవించి మన్నన గౌరవించి
 కనికరంబువ మిలచి ఘనత వహించి
 భవదభిహిత భవ్యభావశబ్దార్థ
 వివిధ క్రియాసమన్విత దివ్యయక్ష
 గానంబు లక్ష్మీముఖాబ్జ భాస్కరుని
 కానందమయమూర్తి కమలకీర్తి
 పేంకటై లనిజేకుఁడౌ హరికి
 సంకీర్తనంబుగ నేయుమని యానతిచ్చె

వచనం :

ఇట్లు జాంబూనదాంబువాశేషమణిభూషణ శాంబూలవ్రదానంబుల నాదరించు
 టయు నేనును సంతత మానసంతోషవివేకస్వాంతుడనై నా యొనర్పం
 బూనిన అలమేల్మంగా విలాసంబును యక్షగానంబునకు కథాక్రమం బెట్టిదనిన

సౌరాష్ట్రరాగం-త్రిపుటతాళం

సురమునివ్రవర వ్రతానాకరము
 లక్ష్మీకరము రిపుభీకరము
 దుష్కృతహరము శ్రీపేంకటాద్రిపురము
 వరమణీవ్రకరై క కృతగోపురము
 —వసుధాశశిముఖ సూపురము
 పిరికాపురము శ్రీపేంకటాద్రి పురము
 పరమపురుషవిలాస మణిమందిరము
 బహునుందరము ఘనకందరము
 జితమంథకము శ్రీపేంకటాద్రిపురము

ద్విపద-కళ్యాణీరాగం

అ పట్టణంబున కథిపతి యగుచు
 'బాపురే' యని దేవవంక్తి నుతింప
 పంకజాక్షుడు శేషసర్వతాధిపుడు
 వెంకటాచలపతి విబుధ మంచారు
 జడగతిఁ బూని నిచ్చలును పెన్నిచ్చి
 యడవులఁ బడి కచ్చలందు వర్తించి
 ధర విచ్చమెత్తి మాతను వధియించి
 తరుణిని గోల్పోయి ధరణిని దున్ని
 కట్టుబట్టలులేక కలికియై చెలఁగి
 పట్టుగా నుండుట దరమ యుక్తంబు
 తనకంచు తెలిసి వేదములుద్ధరించి
 మనులైన విబుధుల కదిమి రక్షించి
 వసుధను వెలయించి భక్తుని గాంచి
 పొసఁగ నన్నకు రాజ్యమొసఁగ శత్రువుల
 దునుమాడి జానకితోఁ గూడి యాడి
 కనకాంబరునకు సగ్రజుడై చెలంగు
 సర్వజ్ఞు డై వాలు సంధించినట్లు
 సర్వేశ్వరుడు శంఖచక్రధరుండు
 గజరాజపరదుండు కరుణాంబురాళి
 ద్విజరక్షకుడు సుధారితరణశాలి
 భూదారుడర్చక పోషణశీలుఁ
 డా దిత్యుఁ డవసీశ్వరాంతకుండు
 రావణసంహారి రౌహిణీయుండు
 శ్రీవినాయకుడు నాణివిభూషకుండు
 క్షితిని పాలించు నక్షితేజమున
 నతిని దేశంబున నవిశము గురియు

వృష్టిచే తృప్తిచే వివిధ సామ్రాజ్యంబు
 వృష్టిచే వృష్టిచే చెన్నొందు జనులు
 మిల్లలు మెల్లలు మిగిలిన లేటి
 పిల్లల పల్లవ ప్రేమాగఠోరు
 పిరిముల శుకముల వెలయ కిస్తూరి
 మొకముల నిరరము రైలియంగ పూల
 తీవల తావుల తివిరి పూచేనె
 వాపుల మాపుల పంక్తులు చెలంగ
 కొలఁకుల కెలఁకుల కొడుకు మీరంగను
 దెళకుచు కులుకుచు ప్రియుల కెమ్మోవి
 నొక్కిచు నిక్కిచు సూత్నమర్యాద
 నొక్కిచు నొలుకుచు సొంపొందు నట్లు
 చెలియలు వెలయంగ చెలంగిన వనము
 లలరంగ మారంగ హయ శతాంగాది
 చతురంగ విలసంఘ సంభ్రమ మొనర
 ప్రతిలేని మతిఁబూని ప్రవలిన భవ్య
 సౌజన్య సన్మాన్య సునకూచేవ
 రాజన్య మూర్తన్య లాలిత్యవిలస
 మారుజ పాదరజోర్కరం దెరంగ
 సూరిజన ప్రజసూక్తులిం బొసంగ
 పృథ్వీ లిలంబున విఖ్యాతి గాంచి
 పృథు వైభవంబుల పెంపు వహించి
 నకల మనోజ్ఞ దేశంబుల కెల్ల
 నకలంక సప్రహ్మమగుచు రాణించె

౩॥ ౨౬ పగిది పద్మలోచనుఁ
 వాపుర మేలుచును ప్రజల ననవరచంబున్
 కాపాడుచు ధర్మస్థితి
 నే పారంగ చెలసె నఖిల హితకరుడగుచున్

వచనం :

ఇటు సకల లోకాధిపత్యంబు చేయ సమయంబున

శంకరాభరణం—త్రిపుటతాళం

జలము లతి నిర్మలము లాదెను జలధులను నడులెల్ల జేరెను
పులినములు కనుపించెను నలరుచు పొందుగాను

కంతు బాణములయిన చేమంతికా కుసుమాది సర్వల
తాంతములు వికసించె మిక్కిలి ధరణి యందు

దినకర ద్విజపతులు నిర్మల దీప్తి గాంచిరి గగన తలచున
జనుల కవిశము సౌఖ్యముగ రాజన్న మొదలెత్

ద్విపద—భైరవి రాగం

అ సమయమున నా వెంకటాద్రి
వాసువి భాసుర వర రథోత్సవము
వై భవంబుల జూడ పసుమతియందు
శోభిల్ల ప్రజలెల్ల సౌభగున వచ్చి
శ్రీ వేంకటాద్రిశ కేషాచలేశ
గోవింద గోవింద గోవింద యనుచు
పరమ పఠోష నిర్మల చిత్తులగుచు
గరుడోత్సవం బాది గా గల్గు సర్వ
సలితోత్సవముల సరవి కిన్నొనుచు
కలుషముల్పొదోలి గరిమెతో విజయ
దశమి నా డధిక రథారోహణంబు
కుశలత్వమునఁ గాలచి చిత్తంబు లలర
దీన మందార నదీ నగాభీర

మంగళ దేవతా మానవచోర
 తుంగవిక్రమ మహాదోషవిదూర
 పాలయాస్మాన్ త్వత్కృపాలయ భవ్య
 శీల మంజుల గుణశీల యటంచు
 పరిపరి విధముల వర్ణించిరంత
 మరునాడు శేషాద్రి మందిరుండైన
 వారిజనేత్రుండు పసిడి గిండియల
 సారసగంధులు జలము లందీయ
 మజ్జనం బొనరించి మనసు రంజిల్ల
 ముజ్జగముల నేలు ముచ్చట తెలుప
 శిస్తుగాఁ గాంచన చేలంబు గట్టి
 కస్తూరి తిలకంబు కరమర్థి దిద్ది
 సంద్యాది కృత్యముల్ పరగున దీర్చి
 సాంధ్యరాగప్రభా సాంద్రమై నట్టి
 కెంపుల పీటవై గిరికొన్న వేడ్క
 సొంపు మీరంగ కూర్చుండి యా వేళ
 మసలక కిసలయ పాణులు మిసిమి
 వెనమించు బంగారు వశ్యైరంబునను
 రసి రసాన్నము లపారముగ వర్ణించి
 ఒనపరి భుజియించి యురుత్పత్తి పొంది
 నరసిజ వదనలు సలిలంబు లొసఁగ
 పరిధౌత మృదుపాణి పాదాంబుఁ డగుచు
 అదవిలోఁ బలు వేటలాడి నే నొక్క
 ఘడియ కొత్తునటందు కరమర్థిఁ బల్కి

తాచించి కీలించి లలి సూరదించి
 మేలెంచి సొక్కించి మెప్పించి మించి
 వెలయించి సొలయించి కేదక్కఁ బుట్టించి
 యలమేలుమంగచే ననుమతి వడసి
 కనక కిరీటంబు ఘనత వహించి
 యపిలంత రచ్చిప్రభాధ్యము లయిన
 మకర కుండలములు మన్నెనఁ దార్చి
 ముచువై న హారంబు గుత్తాల నుండు
 భరియించి పచ్చల తళుకై న మెట్లు
 పటకము శ్రీకరించి పిడుసీయమైన
 తడిసూత్ర మొనరించి కౌస్తుభం దెవను
 ఘడియించి ముద్దు టుంగిరముల నుండి
 పలుకంబు పత్రాప పరమసాధనము
 తారయ నంధించి హర్ష ముప్పొంగ
 నారజ్జు ఘోల్లాణ సుమరంగ నెక్కి
 వామ దక్షిణముల వంది మాగడులు
 సామి పరాకు హెచ్చరికంచుఁ దెలుప
 ధేరీప్పుడంగ గంభీరరవంబు
 సారూర్యాది విన్వసములు సోగ
 చతురంగ బలములు చంద్రున నెరువ
 మితిమీర జనుట కూర్చిని బెంబఁగొలుప
 నడతెంచి తురగ రత్నము దగి రేగ
 కదలి కూతురు చాల కలుముల నెనఁగు

పడతి లక్ష్మీదేవి భవనంబుఁ జేరి
మణిమయంబగు పీఠమందుఁ గూర్చుండె

వచనం :

ఇట్లు సుఖానీనుండైన వెంకటాచల రమణునితో లక్ష్మీదేవి యే మను
చున్నది.

ఎరుకలకాంభోజి-అటతాళం

నేటికి దయవచ్చెనా నాస్వామి పీఠ - నేటికి

నాటను విడిచి నాబోటి దానిమీద - నేటికి

నిను దానినది మొదలు నిదుర కంటికి రాక

వనవిత్తు బాధలకును తాళలేక

కనుమూసిసంకలో కలవరింపుచు నిన్ని

నినములు చింతనొంపిన నన్ను చూడగ

॥నేటికి॥

యీ పొద్దే వచ్చెనని రేపే వచ్చెనని

నీ పాదంబుజములు నెక్కుడినుంచి

నావతి నీవని నమ్మినందుకీ వేళ

చేపట్టి విడువ నుచితము కాదని యెంచి

॥నేటికి॥

నాపాటి వారిలో నగుదాటు చేసెను

నాస్వామి యనుచు మల్లానము లేక

మోనమా యెననుచు వెనకల నొందుచు

భాసుర కౌముద్రీ వాసుని కలచగ

॥నేటికి॥

వచనం :

అని పలికిన లక్ష్మీదేవితో వెంకటాచలపతి యేమనుచున్నాడు-

కల్పాజ్ఞానాగం-ఆటతాళం

ఎంత మాటాడితివే ఓ భామిని

ఎంత మాటాడితివే

॥ఎంత॥

ఎంత మాటాడితి వింతలో - సంతత

మంతరంగమున నిన్నెంతో నమ్మిన నను

ఎంతమాటాడితివే

॥ఎంత॥

మదవతి నిను జూచినచే పనివేలని

మదిలోన నెంచి నమ్మచమందియన్న

నన్నెంత మాటాడితివే

చేవేల సతులతో నీవే మేటి వటంచు

భావించియందిన నావంటివానిని

॥ఎంత॥

నా మనసున నిర్భయము యున్నదో వర

కామాప్రి పటాకే నిక్కముగాను తెలుసు నన్నెంత

మధ్యసూపతి-ఆటతాళం

వెంతటాచల రమణుఁ డిటువలె ప్రేతిదోడఁ బలుకుచును ని

శృంగారము కరమరుదుగను శ్రీనరసింహముఖిరము పట్టెను

పట్టినంతనె యెట్లకేలకు

మట్టుమీరిన తమకమున జగ

జెట్టి చెంతను కడలి ముద్దుల

వట్టి దిట్టరనమున నిరిచెను

॥వెంతటా॥

నిలిచి నంతనే కలికి చిలుకుల

కొరికి కులుకు మిటారి గుచ్చుల

సలుచుచును దయఁ జిలుకు ప్రేమఁ

దొయక చెలి తెమ్మోవి నొక్కెను

॥వెంతటా॥

నొక్కినందె నలు ప్రక్కకును నొక్కి

నొక్కి శౌరి చిక్కి చక్కుచు

నిక్కుచును మిక్కువ చెలంగ ర

కుక్కు మనగిను వక్కుజేరెను

||వెంక||

చేరి నంతనె శౌరి యలడుచు

సార సాతని ముచకేని

సారెసారెను గారవించుచు

కోరినెలు మిరగ ముఖించెను.

||వెంక||

వచనం :

కల్లు సరస్వర ప్రేమానుబంధంబుమందంబుగా వచ్చినరోవరంబున లక్ష్మీ సమేతుడై నచ్చట.....ఇతలు సలమేలుమంగాంబ యేల నింత తడవు చేసెను నా ప్రాణనామదగుచు లల్లదంబు చిత్తంబు యుల్లుమనంగ ప్రాణపదమయిన చెందోనె పరిగెనుపుడు-

కల్యాణిరాగం..ఆటతాళం

వాపు

ఏల రాదే వాలా వాడిపుడేల రాదే వాలా

హలాగు చేసేది మేలా వాడిపుడేల రాదే వాలా

వొక్కుచుదీయకు నే చొత్తునని పల్కి నొక్కి

ఒక్క దినమెల్ల విభుఁ దక్కిదనే యున్నాడివు

||దేలా||

మంచి మగడంచు ఆమిమించి నెనరుంచి

లమకించి వలపించి లాలించిన ఈ అంచకిపు

||దేలా||

దాం అలపేటికే నాటచెలి బోధించెనో

నాట దయలేక మాటిమాటిని కోపమున వాడిపు

||దేలా||

ఇంతి విను మెంత వినిపింతు నిది యింతెనని

చిత్త గింపక మోసపోతి పంత మొనరించి యిపుడేల రాదే ||దేలా||

కానుగిరి ఛానుని నా మీదను పృథ్వీ
దేమి సేయ భామా నను కానుగేరి నేరినవా దేరి

||పేమ||

పున్నాగ-అదితాశ్చం

ఏమి సేయుదు నమ్మ-యో భామా నే

నేమి సేయుదు నమ్మా

||పేమ||

ఏమి సేయుదు నిక నే నోయ నోవిత్తనో

నా మీద దయలేక నా సామి యిట చారు

||పేమ||

మాటి మాటిని మాట రమ్మని మోవి

మాట మాటాడుగట్టి మేటి చాచిత మీన

||పేమ||

కేడుకతో నమ్మ కూడిన మొదలుగ

బోడుసేయక యున్నవాడూ రాడా

ఏమి సేయుదునమ్మా

||పేమ||

కానుని కేరిలోన ప్రేమదో నన్నేలిన

కామాగ్రిపతి హతుడేమో వింతలు సేసె

ఏమి సేయుదునమ్మా

అటతాశ్చం

ఏమో తెలియదు వాని పగ

కామినీ వినసే నా సామి విలాసము లేమో

కలకాలము ప్రాణకాంతు దొక రీతిగ మెలగుట భుజ్యమౌటె

యిది నావంటి లలితకు కలుగునటె

||పేమ||

ఏక్కడి మాట కలికిలో తొలి జన్మముం నోడు పంమిది

ఎంతో వింతలు సేవి పంతగించెనని

యింతైన తెలియనైతి య వేళను

కంట దారికి రోనైతి.....యింపివట

చింతింప పనిలేదు చెలి నా విధు చర్యలేమో

॥ఏమో॥

కాదుకేళి నన్ను గారవించిన గుణదామరడు రాదాయెనే

దాని దాని యొకచే యేదాయనే

మునుపటి నలెనే కాహ్లాపతికిని నా మీదను కలుణ లేదే ॥ఏమో॥

యమునా కల్్యాణే-త్రిపుటతాళం

ఎవరికి లరచూ విరహాదారము నహించియుండగ మానినీ

వనజముఖి ననుజూచి చల్లనివాడు వేడిమి చేసెనే

కినుక మీర ననుగూఢ దలచుల మినుకుటమ్ముం నేసెనే

॥ఎవరి॥

మింద మాకుత మధిక చేగము చెంది నానై వినలెనే

ఇందుముఖి మిడువములు యుంకరు రెనగ నన్నొంచెనే

॥ఎవరి॥

దాల వెంకటశైల నాయకుఁ దేలి యిటు రాదాయనే

మేలి మెంచగ కామగిరిపతి కెట్టి గృహ లేదాయనే

॥ఎవరి॥

లలితపంచమరాగం-రూపకచాపు

ఏల యింత చలము చేసె యింతి నతో రెలువదే

....మెచ్చ కిపుడు శేషశైల నగర వల్లభుండదేల

॥ఏల॥

కాయమెల్ల మును శరనికాయములకు స్రుక్కెనే

ప్రాయమెల్ల పూల పాన్పు పాలు సేయ ననుయ మొదవె

॥ఏల॥

తరుణి వినదే చిర్తి ముని రలచి రలచి రలకెనే

యిలపు మీర కిన్ను లుచిని కెదురు చూచి యలసెనే

॥ఏల॥

నరన కాదుకై లపతికి కరుణ గలుగ దాయనే

మిరుని దురదురొస నన్ను మురులు కొల్పిన వెంకటేశు

॥ఏల॥

నానరామక్రియజంపెతాళం

దెలియ శ్రీ వెంకటాచలవని నీ విజయ
 పిలుచుకొని ఓచ్చి నన్నులంప రహ్మ
 వనమందు ద్విజులందు ముసులందు నృపులందు
 భువనవిభులందు జనులందు దేవత
 కలికి నా విధుని చక్కగ కనుంగొని వేగ
 కల తెజగు వలుకు మీరికను పీపు పొచ్చు

చూర్ణిక :

ఏవ మలమేల్కంగా గంగారంగ దుర్తంగావంగ లలంగ
 నంభు గుంగరాదంగ రసరసంలంబు మ్మొడుమడుర
 వచన రచనార్చియ్యుత్త సఫి ||

శ్రీమద్రామరమిని రమదేయ బంధుకుండ కుంభ
 తుక్కుచకుంభ పరిరలభజారంభ విజృంభణ హారంభ
 సంభాష్యమాన మాననమ్ ||

కదీయ సుదామడుర విలస దధరవింది నమాస్త్వాదన
 నిరూపమాన అమందానంద సందోహుండురమ్
 సరల సురాసుర నమదయ నిర్మధ్యమాన క్షీరపారాదార
 సమదూత ప్రద్యోతమాన ప్రద్యోతన దంభ దంధి
 విదంబన సమృద్ధ్యంభమాణ కౌస్తుభమణి
 దేదీప్యమాన వికాల వక్షస్థలమ్
 విభిలాయుధ నిపుణతరుణకర సరసీయహం
 మునిజన సమారాధిత చరణం
 శ్రీవేంకటాచలరమణ మాలోకియామాన

సాదరామక్రియ-ఆదితాళం

చెలియా చూచెను చక్రధరుని మంగళ దేవతా లలనా మనోహరుని
 నొక్కొన మడుపు లిచ్చుచును బలు మక్కువ నుండట ౬౦౮ మెచ్చుచును
 చక్కెర మోవి నొక్తుచును వాని చెక్కిట గోచ యంచుటకు సొక్తుచును
 మోము నామోము చేచ్చుచును బహుప్రేమతో ముద్దులాడుటకు నోచ్చుచును
 ||చెలియా||

ఎదనెడ గదియించి మిలచి బాలమవనుని కేళి కూడుటకు మేలెంచి
 వరకామగిరి పతి హితుని శ్రీ జలధిసుతా మహిళా సమన్వితుని
 ||చెలియా||

సారాష్ట్ర-త్రిపుట

ఇటుల లక్ష్మీవెంకటేశుల నెదురుగా కనుగొనుచు చెలి
 యచ్చట గరుక్కున తిరిగి వచ్చెను సంభ్రమమునా ||ఇటుల||

వచ్చి యలమేల్మంగ కలరుచు వందనం జొసరించి
 హెచ్చుగ ముప్పటాడక చూడకనే తనమోము వంచి ||ఇటుల||

ఊచ్చ గాడ్పులు విగుడ మదిలో నోప్పు లేకను
 తల్లదీల్లుచు నేప్పు తోడను బలికె నప్పడు సీరజాక్షి ||ఇటుల||

వింటివే యో చెలియరో వింటివే
 వింటివే సఖియా నీ విధుడు నిన్నెడ బాసి
 పెంటనే కలిమి వాల్గంటిని చేరెను ||వింటివే||

చక్కగా నన్ను చూడకుచూ-నాతో
 చల్లగా మాటలాడకను-దాని
 చక్కెరమోవి చురుక్కున నొక్కుచు
 మక్కువతో నిన్ను మనినై న తలచడె
 ||వింటివే||

తరుణి సారెకు జూచి చక్క

దనమునకును తలమూచి-ఎంతో

కరమరుదుగ దాని కరము నా కరము బి

త్తరము గానిటి నిన్ను గరిమెదో నెంచు

॥వింటివే॥

నరజోక్తులను గారించి దాని

మరుకేలిలో నలరించి దారి

మరులు చెందిన కామగిరి పతిహితుడై న

సరవెంకటాచరవాసుని చగలెల్ల

॥వింటివే॥

॥ అను పదుకులు తన చెప్పులకు

సునిశిత హులంబులగుచు సొలయగ నా జ

ప్పని నెవ్వగ నొందుచు చెం

లను తిన్నగ నిలిచినట్టి తరుణి పలికెన్

ఘంటారవం-అదితాశం

ఏలాగు కాకుదునే - ఇక నేనేమి సేతు

॥ఏలాగు॥

బాలామణి మదసుని బాధ కెట్లు నైతు

॥ఏలాగు॥

చిన్న నాట నుంచి వాని చెలిమి నమ్మి యుంట

వన్నెలాది మాటలాకు పలకెదని వింటి

మున్నునే చేసినట్టి నోము ఫల మానుకుంట

నన్నెడ వాయదని నే నమ్మితి వాల్గంట

॥ఏలాగు॥

అచ్చిక చుచ్చి కలచే నాదరించే వాడు

మచ్చరామూ బూని యిప్పుడు మా యింటికి రాడు

అచ్చోటనే మరులు మించి ఈనుచో మన్నాడు

॥ఏలాగు॥

ఏమో కాని వాని మనసింత కరుగ దాయ
కామాద్రీకు పదమాన కలికి అది మాయ
శ్రీమంతుడైన వెంకటాద్రీకుడు
కాముకేశిని నన్నేలిన కరుణ లేదాయ

॥ఏలాగు॥

మాంది_అటతాళం

ఏమి సేరునె చేలియా - నా సామిటు రాదాయ
అ లలనా దోధనలచే జాలములు నేర్చినాడె
చాల నమ్మి యున్న సిన్ను చొక చేసె నెట్లు పైతు
చేదుకలరో వాడు నేను జోడు కూడి యండగను
చూడ చూడ మోది చేసె చేడెరో యీ అడుజన్మం
ప్రేమి మీర మోవి నొక్కి కాము కేశి నన్నేలిన
కామ కైల వాసా హితుఁ డాయెను కూడినట్లు చెసె

॥ఏమి॥

॥ఏమి॥

॥ఏమి॥

॥ఏమి॥

ఎరుకలకాంచోది_అటతాళం

ఈ మేదిని జీవున కింత సంతాపము
ఏమి కారణ మొనరించెనో
నా మది కివేళ జామొక యుగమాయె
భామ వెంకటాచలము సామి కౌగిట

॥ఈ మేదిని॥

నరసింహామిలి నాదు నరసాకు రమ్మని
అరుదుగ కౌగిట నలిమి యావేళ
పరికించ ముర్యాల నరు లడ్డమౌ నని
గరిమి మీరగ పల్కు కమలజాక్ష నెడబాసి

॥ఈ మేదిని॥

మోము మోమున జేర్చి ముద్దులాడుచును నీ
మోము చూచినవేళ నేమొ నే నెరుగ

ఏమియు తోవ దిక్కేమి నేయునుని

ప్రేమలో వర్కిన పీచాంబుని బాసి

||౨౦||

ముద మెదఁ బొదవగ నెదరె గఱయించి

తుదమొద రెరుగక పెదవి నొక్కుచును

మదన కదనమున కసిసెన విభునివాసి

||౨౧||

బాన యిపుడు కామకైలవాసుని పాద

మాన నన్నెడవాని నొట్టు రాచును.

||౨౨||

అసాపేరితరతాకం

కలికిరో ప్రాజ్ఞుఁ డలిగి యుండఁగ చూచి

చెలఁగుచు బ్రతికిన వారెంచ వారో

కలికాల మరఁడు నన్నలరించి యారేళ

అరి యుండఁగ ప్రాణములు నిర్వివేరపు

||౨౩||

పాలు నీరును గూడి పరిభావించిన రీతి

మేలిమి తోడ నన్నేలిన విభుఁడు

బాలరో యిపుడు నాపద్ద చేరక యున్న

వేళ కన్నాని తనుపు విరియగ సాగెను

||౨౪||

నఖియరో చంద్ర చంద్ర కళ రీవిని చాల్చి

యొకనాడైనను బాసి యుండని వాఁడు

ఒకవేళ నెదురు నిర్విక నందు చేరినందు

||౨౫||

తాను నేనును భేద మీనాటి కానాటికై న

పూనని వెంకటాచలవిభుడు

ద్వీపద-ఆహితి

అని చెలితోఁ జల్కి యాకాశ రాజు
 తనుజుడై విలసిల్లు తరుణి కల్యాణి
 అలమేలు మంగా మృగాక్షి వియోగ
 మెలిమి సహించ లేక వందుర గాను
 చెలగ కున్నట్టి మాసిన చీర కట్టి
 తలపట్టు పెట్టి మోదము కిట్టి పెట్టి
 ప్రియమెల్ల పోగొట్టి విరిచుట్టు కట్టి
 భయమును మెట్ల నిర్భయత చేపట్టి
 కెంపు లిడక మేటి కుసుమముల్ రాల
 చప్పర కోళ్ళ మంచమున సొంపెడలి
 తమిమించి శయనించి ధైర్యంబు త్రుంచి
 భ్రమియించి విలసిల్లి పలు తల్లడించి
 పీణ వాయించక విరుల తండముల
 వేణి యుండంచక వెలయ కస్తూరి
 తిలకంబు పెట్టక తివిరి సారెకును
 చెలుల చేపట్టక చిడిముడి పడుచు
 మంచి మాటాడక మానిని యొరుల
 నించుక చూడక యెలమిమై నిండ
 గంధంబు పూయక కనకభూషణము
 లందంబు చేయక యలరు కన్నులను
 కాటుక పెట్టక కర్పూర పీటి
 పెట్టక పిక సమాహమెల పిలువక
 నిలువక ఘడియైన వెలదుల దంట
 నిలువక కంటికి నిదుర పొందించ
 కన్నంబు తినక శుకాశి కన్యనక

వన్నె గైకొనక సుస్వరములు విసక
 బాను కాదన కత్యాయాసము బోవ
 మౌనంబు పొంది నెమ్మది చింతఁజెంగి
 మరుని బాధకు కంది మాటికి కుంవి
 పరిపరి విధమొంది భావము దింది
 సరసంబు లాడుచు సఖుల నవ్వుచును
 సొరిది కీరము చూచి సూర్యుని గాంచి
 హరియంచు గోవిందుఁ డంచును పిలువ
 హరివచ్చె గోవిందుఁ డదె వచ్చెననుచు
 కిరమరుదుగ లేచి కన్నులు మూసి
 సరసిజ దళనేత్ర జలదైకగాత్ర
 వానవనుతి పాత్ర పరమవత్త
 నా సామి రార నన్నలరింపజేర
 కూరిమి మీర పల్కోరిక మీర
 ఓరి నీకిది మెరపొ దయాసార
 సారె సారెకు నిన్ను నన్నుతింపగను
 మారు బారికిఁ ద్రోచి మన్నింప వనుచు
 కన్నులు దెరచి చక్కఁగ కనుంగొనుచు
 చిన్నెలు మీరెడు చెలిమి పొంపార
 కమలాయతాక్షి యా కనులను విడిచి
 కమలనాభుండు నాకడ కేలవచ్చు
 నని యెంచి ప్రలవించి హర్షము దించి
 మనపల్లవోత్కరత్రాస కషాయ
 గళపికి ప్రజకాకు కాకళి న్వనము
 లలరంగ మిక్కిలి హా యని యేడ్చి
 విరహంబు మితిమీర వేదన పొడచు
 పరిపరి వ్యథ తోప పలుమూర్ఛఁ జెందె

వచనం :

ఈ లాగున మూర్ఖాక్రతులయిన బాలశిరోమణిని జూచి చెలు లేమనుచున్నారు.

శ్రీరాగం-ఆటతాళం

ఏమేమి సేయుదుమే - యీ వెతలాకు

ఏమేమి సేయుదుమే

ఏమేమి సేయుదు మీ మహితలమున

మేమెందు చూడ లేదేమందు నికమీద

॥ఏమేమి॥

పుడమిపై నతులు లేరా-నిత్యము

మగని పొందిన వారు కారా

దెడగుతో పతి నొక ఘడియ చూడనందుకే

కడు శోకిమున మునిగి బడలిన యీ నతి

॥ఏమేమి॥

అందరికిని చాలా మాట్కి వెనుక ముందు తోచ దీ వేశ

మందగమన చిత్రమందు వ్రాసిన బొమ్మ

చందము పొందిన-అందుకు వెతచెంది

॥ఏమేమి॥

ఇల నేలాగున నైచునో యీ మదవతి

యే మందుడో లేచునో

చెలులాల మనకెల్ల తెలియదా వర కామాచలము

సామికె న తెలుసునో తెలియదో

॥ఏమేమి॥

శంకరాభరణం-త్రిపుటతాళం

ఇంతగా చెలులెల్ల పలుకుచు

నింతివదముల చిగురు టాకుల

కొంత తొడలం దరటి పొదలను గడియఁ జేసి॥
 కలికి కుచముల పూలగుత్తులు వెలయ
 భుజయుగముల మృణాలము లలర
 చెక్కుల చంద్రఖండము తెలిమి నునిచి॥
 కన్ను లందున కలువ రేకులు
 చిన్ని మొగమున సరి జలంబులు
 తిన్నగా కురులందు ప్రాచీతీగ లునిచి॥
 ఇంచువిట్టుని మాటికి ప్రార్థించి
 జాబిల్లిని నుతించి పూజించి
 అనిల శుకాశి పికముల సేవఁజేసి
 కామగిరి వల్లభుని మృదువద
 తామరసముల నన్నుతించిరి
 రామ లభినవ నిఖిల జగదభిరామ లభ్యుడు॥

వ. ఇట్లు సభీజనరచిత శైత్యోపచారంబున తిన్నగా
 కన్నెలతో ఏమనుచున్నది.

ఘంటారవం-ఆటతాళం

ఇక నేమి సేతునే యొక ఘడియైనను
 సకలేశుడగు శేషాచలవిభుని బాయలే నిక
 శ్రీమంతుడైన నా సామిని చక్కనిముద్దు
 మోము చూడకయున్న మోదము పొందనే
 మాటి మాటికిని శ్రీమన్నారాయణునితో
 మాడలాడక యున్న మమతలు నిలువనే
 కామాద్రి నిలయుని కరుణచే నా విభుడు
 కాముకేశి నన్ను కలయక నుండితే

నాదరామద్రీయజంపెతాళం

పరమేశుఁ డిది నైన వచ్చునో రాదో - ఎ

వ్వరినైన నడుగరే వామాక్షలారా

॥పర॥

శకునంబు లడిగి హర్షంబు పొందెదను - మీ

రకలంక సిద్ధాంతులను పిలువరమ్మా

॥పర॥

సామద్రీకసును చూచి పర్వలక్షణముల

ప్రేమతో పలుకు వారిని తేరే మీరు

॥పర॥

గద్దెడిగి నా మనసు కానంద మొనరింప

గద్దె చెప్పేవారి గతిమె రమ్మనరే

॥పర॥

ద్వీపద-శంకరాభరణం

అని యలమేలు మంగావిక చెలు

కినుగొని పలుకుచు ఘనవిరహంబు

నదిలోన మునుగుచు తేలుచు నుండ

యధలోక దిండ్యుండు భువన రక్షకుడు

నర్వేకుఁడగు శేషశైల నాయకుడు

పర్వంబు తెలిసిన సామి గావు తను

మనసులో సంమేలు మంగను తలచి

ఘనమైన విరహాన్ని గ్రాగుట తనదు

దివ్యచృష్టిని చూచి తెలువకు నిపుడు

భవ్య సంకల్పంబు పరగించు ననుచు

కినులాయకాక్షి చా కిమలకు ననియె

నమిక కేదనంచే సంమేలుమంగ

నను వాసి విరహరాత్నాకిరంబు

మునిగి యున్నది దాని ముదము పొంగించి

వేగ వత్తు నటంచు ప్రేయములు పలికే
 ఆ గజగామిని యానతిఁ బూని
 చేలంబు చెరగున చెలఁగి విగించి
 కరమరుదుగ కట్టి కమనీయ మగుచు
 నవరత్న ఘన కాంచనంబులచేత
 నిరవందు చున్నట్టి ఎరుకల బుట్టి
 కరమున బట్టి బంగరు పూల చుట్టి
 తలమీదఁ బెట్టి బెత్తంబు చేపట్టి
 కళఁ బుట్టి కనుఁబట్టి ఘనమైన పసిడి
 మిసిమి కల్గిన రైక మించుగా తొడిగి
 పసిమించ కస్తూరి పచ్చ కర్పూర
 మగరు జవ్వాజిచే నందమై చారి
 జిగ గల్గి గంధంబు చెలువంద గాను
 మెయినిండ నలని కమ్మలు బాజు బంధు
 లాణి ముత్యపు నరు లాదిగా కలుగు
 సొమ్ములు ధరియించి సొబగు నహించి
 కమ్మని విడెము మేల్కరమున నుంచి
 మొగమున చిరునవ్వు మొలకలు వెలయ
 నిగనిగ మను చేహదీప్తులు చెలఁగ
 నలరు విల్తుని మదహస్తియో యనఁగ
 కలిక కామునిచేతి ఖడ్గమో యనఁగ
 ముదముతో తగు జగన్మోహిని యనఁగ
 పొదలుచు కదలుచు పోదీమి మీర
 సొక్కుచు సోలుచు సొబగు చూపుచును
 విక్కుచు నీల్గుచు నేర్పు కల్గుచును
 కులుకుచు బెళుకుచు నలరుచు చాల
 చెలువొంది తిరుపతి చేరె నావేశ

సౌరాష్ట్ర- త్రిపుటతాళం

నచ్చె నెరుకో యెరుక యనుచును వారి జాతులు చూడగా
పచ్చనెట్లుని తేజమో యవి పౌరులును కొనియాడగా ||వచ్చె||

కాళ్ళు నందెలు గజ్జెలును ఘల్లు ఘల్లు మనుచు నటించగా
నేళ్ళ నుంగరములు థక్కుని వెలుగుచును రాజింపగా ||వచ్చె||

జోళ్ళు హాది నృపాంగనలు తన సొగ చాల మతింపగా
మాళ్ళు నొసగెద మింటికిని రమ్మనుచు జను లర్థింపగా ||వచ్చె||

మాది మాటిని చాలకుని పలు మక్కువతో ముద్దాడుచు
అట పాటల నాదరించుచు వాసిగను మాటలాడుచు ||వచ్చె||

మేటి చక్కదనంబునను సయ్యాటలను తోలలాడుచు
కోటి సంఖ్యల నతులగని తనకొడుకు కన్నము వేడుచు ||వచ్చె||

పొలుపుగను శిరమునను గనిలేటి బుట్ట కరమున పట్టుచు
చెందు మెరగ ఎరుక వినుమని చెలుల తగ నరికట్టుచు
కిలకి కామచలము సామిని తలచి అడుగులు పెట్టుచు ||వచ్చె||

లలిత-ఆటతాళం

ఎరుకా చెప్పేవారమే అవో అవ్వ

ఎరుకా చెప్పే వారమే

ఎరుకా చెప్పే వార మరుదుగా వినిన

||ఎరుక||

పతిలేక మెలగుచు చతురాస్యనకు ముద్దు

నతియై చెలంగు భారతికి చెప్పిన మంచి

||ఎరుక||

అచ్చ మెచ్చగ నిచ్చ నిచ్చలు శౌర్య

మచ్చకంటి యైన లచ్చికి చెప్పిన

॥ ॐ नमः ॥

వర కామగిరి రామేశ్వరని సుందరియైన

గిరిరాజ తనయకు నరుదుగ చెప్పిన

॥ॐ नमो भगवते ॥

ଉତ୍ତର:

ఇతైరగున వచ్చు ఎరుకుల సానివి గనిన భరణిను చేరుదుచ్చును.

శంకరాభరణం-అటకాగం

ఎందుండి వచ్చెనా ఎరుక తా -చీ ని

చంద్రుడు చూచితే

॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

సరసతి కిన్ని చిన్నెలు పెచ్చునా

పార్వతి దీని సరి యసవచ్చునా

మరుఁ డిట్టి వేషము పొందెనో - అల్ల

పరమేష్ఠి యీ వన్నె చెంచెనో

॥ॐ नमो भगवते ॥

హరి ఆడు రూపము నందెనో అ

హరు డిట్టు చాతుర్య మందెనో

॥ नमो भगवते ॥

ధరణి లోపల విట్టి సతి లేదో - చీజ

తరుణ్ మణులలో నిది కాదో

॥६०५॥

కరమరుదగు నింతటి వాడూ

కామగిరి సామి కై నను తెలియదు

॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

తే॥ ఇటుల వచ్చిన ఎరుకల వింతి విస్తడు

చూచి తలయూచి మదిమెచ్చి చోద్యమంది

మానవశుక్ల నలమేలు మంగ తోడ

పనికి రద్దుత నిరుపమ | పౌఢి తోప

నాదరామప్రక్రియ-ఆటతాళం

ఎరుకల సాని వచ్చినది - దేవ

తరుణుల కన్న చాల హెచ్చినది

॥ఎరుకల॥

శిరమున బుట్ట పెట్టినది - తన

కరమున బెత్తము నెరిమి వట్టినది

కురులాకు పూవులు చుట్టినది - బం

గరు కమ్మి చేమించు చీర కట్టినది

॥ఎరుకల॥

చానికీ తగు చక్కదనము ఇట్టి

మానిను లము మే మెన్నాడు వినమా

లలనాలో నీవు రమ్మనవే దాని

॥ఎరుకల॥

పిలువగ మేలైన చెలుల పొమ్మనవే

పరికిన పలుకులు వినవే కామా

చలపతి పదమాన విప్పుడు కనుగొనవే

॥ఎరుకల॥

నాదరామప్రక్రియ-ఏకతాళం

ఈ రీతిని పలికిన నారేమణుల నెల్ల

సారెకు కనుగొని నరనత నవియెన్ ॥

తలచిన తలుపులు తెలియగ చెప్పెడి

చెలియరై మీ రలరుచు చూచీ ॥

ఏ పూరే దేశ మేజాతి యే గుణ

మీ విధముల తెలిసిందు రమ్మనరే ॥

క. లలిమీరగ నిట్లు పలికిన

అలమేల్మంగా మృగాక్షి యానతి యిచ్చెన్

చెలు తెల్ల బోయి యెరుకల

లలనం గవి పలికి రప్పుడు లాలిత ఫణితిన్

మధ్యమావతి - అది

మగువా నిన్నలమేలుమంగా రమ్మనెనే
 సొగసూ మించినా నీడు జిగి రెల్ల ఎనెనే
 అంతటి తరుణి లేదనుచు పరిచితిమి
 న్నెంతో కొండగా జేసి యిచ్చడు పరిచితిమి
 ఈలాగు వలికిన లీలావతుల దోడ
 జాలా శిరోమణి ప్రమద మొంది
 భావించి తక్కిన పనులెల్ల మాని
 ఈజేత బావో పురుల సాని
 వేవేగ కామాద్రీ విషు పాదహస
 నీవు రాకున్న నీ నేర్పు మే కానా
 ఈలాగు వలికిన లీలావతుల దోడ
 జాలా శిరోమణి ప్రమద మొంది
 హేలావతుల దోడ నాలాప మొనరించు
 చాలనా రహిత శుండాల మనగ
 లీలాగతులఁ బూని రోలాలి లనమాన
 నీలీలాకరణి నిప్పులు కొనుచు
 వేలాతి గానంద జాలాంబు నిధియంచు
 రోలాడుచును వచ్చి మేలిమి గను
 నిరుపమ చిరరత్న సవరత్న నివయ
 రచిత మగుచు కమనీయ తపనీయ
 హరితదీప్తి మహిత మయినట్టి అలమేలు
 మంగ నగరికని ప్రవేశించి కూర్చొందె గరిమ మేర.

పదనం:

ఇట్లు వచ్చిన ఎరుకలసానితో నలమేలు మంగాదేవి ఏమనుచున్నది.

మధ్యమావతి-ఆదితా ౦

ఎందుండి వచ్చితివే ఎరుక సాని - నీ

విందు వచ్చినది మా కంద మయ్యాని

॥ఎందుండి॥

నీ రాజ్య మేది యేది నీ వంశ మేదే

పూరు పేరేమి నీ పేరు పెంపేమి

॥ఎందుండి॥

పిల్ల లెందరు నీకు విభు డెందున్నాడు

వల్ల వాడరి నీవు వలుకు నాతోడూ

॥ఎందుండి॥

వచనం:

ఁట్లు పలికిన అరిమేల్మంగా దేవితో ఎరుకలసాని ఏమనుచున్నది.

ఆహిరి-అటతాళం

వకల దేశంబులు నంచరించే వారి

కొక దేశమని ఎట్లు నుడుపుదురే

అకలంకులైన స్వయంభవులు

గుకరత్వమున నాదు నుతు లందురే

ఊరదీ.తివి యీ పూరే మా పూరని

సారె సారెకు నెల్ల జను లందురే

పీచు వారందరు వెంకటరమణుని పేరే

నా పేరని తెలియుదురే

జలమీద బలుమంచి ఎరుక చెప్పేవారే

కులమె నా కులమని తెలుపుదురే

విలసిల్లు కొహూర్తి విభుడు నా ప్రయుడని

చెలగుచు జనులెల్ల వలుకుదురే

వచనం:

కంది, కొల్హాపురి, త్రితనందపురి, కాళహస్తి, కాచి, శ్రీశైలాచ్యష్టాదశ
పీఠంబుల నెరుంగుదునే. ఉర్క వ్యాకరణ వేదాంత విమలాంశ పుటష్టకశ్చ శ్రీ
వశ్య రాజవశ్య శకున జాతక సామ్యుద్రికాది చతుష్టయ విద్యా విశేషం
బుల నెరుంగుదునే డుంతి సరస్వతీ లక్ష్మీ పార్వతీ శచీ విలాసంబుల నెరుంగు
దునే భామా ?

ద్వీపద_అరణ్య

బంగాళ లాటి నేపాళ వరాటి
పంగాంగ కరహటి వర మహారాష్ట్ర
మాళవ కాశ్మీర మగధ కాంభోజ
గౌళ సన్మలయాళ గాంధార చోళ
కేరళ కోసల కేకయ భోజ
సౌరాష్ట్ర పాండ్య పాంచాల కళింగ
ద్రావిడ చేరి విదర్భ కర్ణాట
సౌవీర కుమరాది సర్వదేశములు
తిరిగి మానవులకు దేవసంరతికి
హిందుగా నే నెరుక చెప్పెదనే

నాదరామశ్రీయ_అటతాళం

గద్దెడుగ వేదండి - అవో జంత గద్దెడుగవే నీవు
కామిని మదిలోన గద్దెగాదిది వెన్న ముద్దని తెలియుచు ||గద్దె||
కుల మదిగెద వెండుకు వో డుండి మాతలము చింతల చెందకే
కులమేమి శలమేమి తెలివి మీరంగ లోకంబుల నెల తిరిగిన
బలహంత కాని ||గద్దె||

పుచ్చరములు పూనక నిరంతరము
 ఇచ్చులో కృప మానక
 కుచ్చిన మీదటి హెచ్చుగా భాగ్యము
 వచ్చెడు నట్లుగా పచ్చ కుచ్చెద నిక మంచి
 నేమము కైకొనగా నిత్యంబును
 ప్రేమ రోదుత నివిగా
 జేమారు కామాద్రు ధాముని పదమాన
 భాసులో నా ముడి పాటించుచున్నది

॥గడ్డ॥

ప॥ కుందసంబు పే దుండి
 అందముగా నన్ను చూడనే దుండి
 నీ చెంద మందున్న కోర్కె చెప్ప నా దుండి
 సుందరమైన చెర్తము వల్లనే దుండి
 దించె డాణి ముత్యాలు తెప్పించవే దుండి
 అ మందమయిన చింత విడువవే దుండి
 అరవింద సదృశమయిన నీ చెయ్యి చూపవే దుండి

పటనం:

ఇట్లు తన దైవంబుల కలిచె నటు—ఎటువలెను

ద్విపద—ఆరభి

శ్రీ కామగిరివాస శివరామలింగ
 లోకనాయక సర్వలోకాధివాస
 పెంకటాచలనాథ విరూపాక్షలింగ
 సంకట హరణ శ్రీ చెక్లపిళ్ళరాయ
 కాలధైరవ దివ్యకాశి విశ్వేశ్వర
 కాశహస్తేశ జగన్నాథ సామి

ఏకామ్రనాథ గిరీశ కొల్లాడు
 మూకొంది సవశుస్థిర బోధులందు
 శ్రీశైల ప్రభురాంబ నివర్తి రాశి
 కాశీ విశాలాక్షి కంచి రామాక్షి
 మదుర మీనాక్షి శ్రీమంగళ గౌరి
 మదుసూదనుని రాణి పరమ లక్ష్మణి
 కమల కొల్వాపురి మనమహాలక్ష్మి
 అమల శ్రీరంగనాయతి పద్మనేత్ర
 పర్వత పర్థవి బాలాంబ దుర్గ
 శర్వాణి కుంద్రాణి జలధర వేణి
 అఖిలాంజనాయతి అపల కుమారి
 నిఖిల లోకేశ్వరి నీరజ పాణి
 కలివాణి రేణుకా వసంధాల
 కుంజాబవాని విద్మల కల్పదర్శి
 రాజరాజేశ్వరి లలితమన్నాంబ
 రాజగోపాల వద్రాచలరామ
 మక్కువ కల్గి సుద్రహ్మణ్య వేద
 చొక్కనాచేశ్వర నార్సి య్యవయ్య
 చక్కని వాకిచ్చి సరళంబు నన్ను
 నిక్కంబు బ్రోపుచు నీకు మ్రొక్కెనను

పచనం:

ఆలోచిత, నీ వొక్క కార్యంబు కలచి యుంచావే దుండి. కీడు గాదు.
 మంచిది కాదు. కానిది కాదు. దబ్బర కాదు. అనన్యము కాదు. కథ్యముకాదు
 తొడ్లు కాదు. బూడ్లు కాదు. ప్రతిబంధకము కాదు. వింటివా భాగ్యశాలి. అవో
 జంత. నీ వొక్క మేలు కడుగుతుండావే దుండి. ఆ మేలు అర్తింటికే. పుట్టి

నింటికే. అడవారితే. మొగవారితే. పొరుగువారితే. చుట్టలకా. పక్కలకా. అల్లుండలకా. అడవిద్దలకా. కొడుకులకా. కోడళ్ళకా. అంటా అడగుతుందావే భాగ్యశాలి. ఆ పేలు అత్తింటికే గాదు. పుట్టినింటికే గాదు. అడవారికే గాదు. మొగవారికే కాదు. పొరుగువారికే గాదు. పొరుగువారికే గాదు. చుట్టలకుగాదు. పక్కలకు గాదు. అబిద్దలకు గాదు. కొడుకులకు గాదు. కోడల్లకు గాదు. వింటివా భాగ్యశాలి. అవో జంక. మరి ఒక కార్యంబున అడగుతుందావే దుండి. నీవు తలచిన కార్యంబు ఫలమౌతుందా అంటా దేవాళ్ళు వచ్చి నిజంబగా చెప్పకుండాలే దుండి. అదేవాళ్ళు ఎవరో, ఎట్లా ఉంటారో, ఎలాగున ఉంటారో ఎట్లాదో అంతా నీ మనసున అనుకుంటావే దుండి. ఆ దేవర కామగిరి అనేది. ఒక కొండ కద్దు. ఆ కొండమీద మహారమ్యమైన ఒక తావు కద్దు. ఆ తావు నందు అయిదు మొగాలు కలిగి, అయిదు కోశాలిదో మెలగి, అయిదు క్లేశాలిదో నలిగి, అయిదు భూతాలిదో చెలగి, అష్టమ దాసులను చిరస్థరించి, అష్టైశ్వర్యా శ్వర్యాల సమభవించి, అష్టాంగమల పహించి, అష్టైక్కులను పాలించి, సప్త వ్యసనాలను విడిశించి, సప్తాంగులను సంతరించి, సప్తలోకాల పత్రిమించి, సప్తాశ్వమండలం ఛేదించి, సప్తచక్రముల వెలిగించి అర్జునరహితుడై, అజరామరుడై, అధాదాహుడై, అగ్రహాప్రప్తుడై, విశ్వవిజృంభణార్థ నిరంజరా ఖండి సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మని స్వరూపుడైన రామేశ్వర్యం దిందు వచ్చి నీవు తలచిన కోరికె పఫలమౌతుందా అంటా పలుకుచుందావే దుండి. యీ కార్యము వందో కామో, అయ్యానో గాదో, తక్కో తవళో, యదార్థమో, వినోదమో విలంబమో ఉండా అనుకొంటావే దుండి. యిది కాయ గాదు. తక్కు గాదు, వినోదం గాదు. విలంబం గాదు. నీ కార్యము ఏమవుచుందా ఓ జంక. అవో దుండి. యిప్పదొక్క కోరికె కోరుచుందావే జంక. నీ మనస్సుకు తర్కాణ ముగా తెలిపెదనే దుండి. యిగో అడవారంటే చెయి చూపుదు. మొగవారంటే గడ్డం సూపుదు, మొగుడంటే బొద్దు చూపుదు. అలపేలుమంగాదేవి నీ చెందు కడిగితివంటా. దేవళ్ళు వచ్చి నాతో నిజముగా చెబుతుందారే దుండి. ఆ పెని మిటి ఎవరంటే యీ శేషాచలమున కథిపతి లయిన వెంకటరమణుడు. అట

వెంకటాచలరమణుండు నన్ను విడిచి లక్ష్మిని చూడి సరసస్థాపంబులు నేయుచు
యిందు రారేచని చింత చేస్తావే దుండి. ఇగో నే పలికిన పలుకులు దప్పరకాదు.
నీ కార్యమల్లా మేలొరుండాదే అంత. ఒందె లొందె మూడె నల్లె అయిదంటె
అయిదు కార్యాలు గాదు. అయిదు యుగాలు కాదు. అయిదు నెలలు గాదు.
అయిదు దినాలు గాదు. అయిదు రూపాలు గాదు. అయిదు ఘడియలలో నీ
మగడు నిన్ను చూడుతుండాదే దుండి. అవో అంత.

పున్నాగతోడి-అటతాళం

మాట సూడు ఓ దుండి - నామాట సూడు నీవే

సొల్పితై నను మేదైన రరనాల మాట నిస్తివి కాన

॥మాట॥

సిరిచేచి నీవాట సరివచ్చెన ననుచు బం

గచ కమ్మి చేర సింగారముగ నొనగెనా

కమ్మ విల్లుని నతి నమ్మతి జెంది కై

కొమ్మని పంజరి కమ్మల నిచ్చెనా

॥మాట॥

గిరిసుత ననుజూచి కటణించి వణులచే

మెరసిన ముద్దు టుంగరములు నొనగె నా

భారతి నను మెచ్చి మేర మీరిన పద

హేట వన్నెల బింగారు సొమ్ముల నిచ్చెనా

॥మాట॥

ఎరుగని వారి ముందర చెప్ప రాదు నుం

దరి నామ నుడి కామగిరి పతికె తెలుసు

॥మాట॥

సౌరాష్ట్ర - త్రిపుటతాళం

మేలిమిగ యీ లాగున మేటి ఎరుకల చెలిని గని
 అలమేలు మంగా దేవి మగిలో చాల నమ్మి
 నీవు పలికిన పలుకు రెల్లను విజములై నా సామి వచ్చితే
 నీవు కోరిన వన్నియును నే నిత్తు నఖియా
 ఒప్పుడు కొంచెము నొనగెదను ఓ యింతి
 కై కొమ్మనుచు నా యింతి

అపరిమిత సంతోష పరపశయై చెలంగి
 పసిడి సొమ్ములు పట్టు చీరలు మిసిమి కలిగిన పైడి రవికెలు
 శశివదన సంభ్రమము మీరగ నొనగె నప్పుడు
 కలికి యానతి పూని ఎరుకల చెలియ మునుపటి వలెనే
 శేషాచలము దొరయై పిరిని గూడెను చెలువు మీర

వచనం:

అ సమయంబున పురజనులు కడలో తా మే మనుచున్నారు,

మధ్యమావతి - ఆటతాళం

చూడ చూడగ జేడకొ నిది పొడమిగ మీరందడను గుమి
 గూడి ముదమున చూడరె ఓ చేడెలాల మహాద్భుతంబిటు ॥చూడ॥

ఎరుక జేషము పూనిన హరి తన తరుణి కెరుక వచించె ననుచును
 వరుణునకు తెలువగను పోయిన తెరగునను రవి యస్తమించెను
 ॥చూడ॥

వరుణుఁ డా బెడగై న నుడి విని వనజహితునకు నెలమి అరుణాం
 బరము లుడుగ చేపెనో యన సరస సంధ్యా రాగ మొడమెను॥చూడ॥

అడు చూపడు బాది ఎదుండిన హరి చర మానందముననె
చూడ వలెనని పచ్చెనో యన నాడ కావట తిమిర మొదలెను॥చూడ॥

మసల కభిమత సిద్ధి కలమేల్కొంగ విష్ణు పదంబు భక్తిగ
కుసుమముల పూజించెనో యన కొడుకు పిరగ రార లొనరెను

॥చూడ॥

మగని బాసిన మేలి అలమేల్కొంగపై దండెత్తి వచ్చిన
చిగురు విల్లుని గొడుగు బోరిన చెలంగి చంక్రముఁ దుదయ మొందెను

॥చూడ॥

ద్విపద_సావేరి

ఆ వేళ మనవిజుండను మహారాజు
వేవేగ మందోష్ఠ విచులోదతిముల
జలకంబు లాడి కాంచన వయదేలి
మేలిమి పూని సాంఘెనఁగ కిహారి
తిలకంబు నుడుటగు దీర్చి నక్షత్రంబు
కలిత కిరీటంబు కరమర్ది దాల్చి
జాళువా కడియముల్ నరసరఁ బాని
ముత్తైపు నరు బురమున సవరించి
మత్త కాశీనులు సమ్మదములో మించి
నరస శాల్యన్నముల్ సవోక్త ఘృతంబు
పరిపరి విధముల భక్త్య భోజ్యముల
సమరమౌ పశ్యెర మందు వద్దంప
సమధి కానందాతి సాంధ్రుడై యపుడు
భుజియించి సంతృప్తి బొందింప నీట

నిజహస్త పాదముల్ నేర్పుమై కడిగి
 తాంబూల మొనరించి తరుణ సుధాంకు
 వింబాస్యమై నీల వేణి మైనట్టి
 రతితోడ మలయా నిలంబుపై నెక్కి
 పతిలేని యామినీ పతి వెంట గొలువ
 నలలిరుం డగుచు వసంతుని చెలువ
 మలరంగ ముందర నుడుగ నడువ
 కలకంఠ నికరము ల్కృత సూక్తి మడువ
 బలు తీవితో కేకి వంక్తి నటించ
 ఘన మిళింద కదంబికము నీత్కరింప
 చనువున రాజహంసంబు సన్నుతింప
 శుకములు చెలరేగి సొరిచి కీర్తింప
 సకల సన్నాహంబు సరవి దీపింప
 కమలరుల విల్లు కడమి ధరించి
 తుమ్మెదలను నారి తోన సంధించి
 అపడైన విరికోల లరసి సంధించి
 గురువిక్రమంబు
 విరహాల కెల్లను వెతలు పుట్టించి
 సరసుల మీదను చలిము సాధించి
 ముందుగా బట సంఘముల నడిపించి
 ఎందు చూచినను తా నెరిమి రాణించి
 పొగరు మీరగ భుజముల నప్పళించి
 రగవొంది సింహ నాదం బొనరించి
 మరిమరి అలమేలు మంగపై నపుడు
 కరకరి జాణముల్ ఘనముగ పేసె

వచనం:

కట్లు మదన విశిఖ దోచూయమాన మాననయై యలమేలు మంగాదేవి
ప్రాణప్రదయైన కళాపతితో నే మనుచున్నది.

పున్నాగ-ఆటతాళం

సః వేళ నే తాళ జాలనే - చెలి

సః వేళ తాళగ జంతి

నేనేమి పేట భావించి చూచిన

ప్రాణేశుఁ డెందు రాదే

॥సః వేళ॥

చంట కోయి రెల్ల కూయగా - నభియ

తుంట విట్టుడు శరము పేయగా

మింట చంద్రుడు కనలంటి పెన్నెల గాయ

మింటి మారైన యట్టి మలయావిలము డాయ

॥సః వేళ॥

అశులు యుం యుమ్మని మోయగా అల్ల

చిలుకలు గూడి రొదలు చేయఁగా

చెలియరో నా చిత్త మెలమి చంచలమాయె

లలిమీర నా ప్రాణములు నిల్వలేవాయె

॥సః వేళ॥

విరహము నేనెట్లు నైతునే - మోహ

భిరము నే నేలాగు తాకుదునే

తరుడిరో పెంకటగిరి సామి రాడాయ

కరచురుదుగ కామగిరి పతి పదమాన

॥సః వేళ॥

వ॥ మరిన్ని ఏమను చున్నది.

ఆనందభైరవి-ఆటతాళం

చలము చేసినాడట చెలియరో వినవే

తొలి జన్మముల నోము ఫలమేమో గదవే

॥చలము॥

నాటి కినుక మది నుంచెనో ఏ

నాటి బోటి గారవించెనో - చిన్న

నాటి మక్కువ మరపించెనో నా

నాటికి తమి పుట్టించెనో

మాటిమాటి నన్ను చూచి నట్టెన

మేటి వధూటి నీవని మంచి మాటాడు కదవే

॥చలము॥

కులుకు గుబ్బల గోరులుంచెనే - దయ

చిలుకగ నన్ను లాలించెనే - ప్రేమ

తొలుకగ వలచి వలపించునే - ముద్దు

కులుకగా నన్ను కౌగిలించునే

॥చలము॥

వెలగిరో నా పాలి కులదై వము నమ్మి

తలచి తలచి నేను వలచె గదవే

మరుడు నాపై శరము లేయగా

నిరంతరము చిల్కలు రొదచేయగా ప్రేయడు

॥చలము॥

కిరకిరి కదగంటి చూపెగా - కామగిరి

వరుడిటు నుడుట వ్రాయగా

మరుకేళిలో సేమరు నన్నేరిన విభుని

వరవెంకటాచలవాసు రమ్మనవే

॥చలము॥

వచనం:

ఇట్లు పలుకుచున్న అలమేల్కంగను చూచి కళావతి ఏమనుచున్నది.

సీ॥ ఇల ననంగుడు తుంట విలుదాల్చి యంటివ
 కందు తూపుల వాడు సుంద రాంగి
 చంద్రుండు నంతర క్షయరౌగ యుక్తుండు
 దోషాకరుండు ఓ రోయ జాక్షి
 అల పసంతుడు చూడ ననిశంబు సుందక
 యొక నమయంబున నుండు నజల
 మందమారుత మెంచ దందశూకంబుల
 కాహరమైనది యలరు బోణి

తే॥ కలికి పికముల వనవాస మకుల నెంచ
 మధువములు చిల్క గములు రామాంధ్రు
 భజన శరణములు మేటి యంచలు పరమ హంస
 లిటుల నుండగ వెలలు నీ కేల చెప్పుడు.

సీ॥ మన్మథుం డంటివే మహిలోన
 మంట పాలయ్యెనో దుంగ శాంగి
 చంద్రుడంటె వ్యానతపంబు గురుశాప
 వహ్ని పాలయ్యెనో వన్నె లాడి
 మాధవు డంటివే మసలుచు వనమందు
 పుష్పలావికుడయ్యె పువ్వబోణి
 తెమ్మెర లంటివే తెలియక యొకమూల
 పడియుండు నట్లయె పంకజాక్షి

తే॥ దొరకు మృతి కల్గె మంత్రులు ధరణి లోన
 సుండియును సుండనట్లైరి దండి తేరు
 మూలబడె మృత్యు లెల్ల నిర్మూల మైరి
 కలికి యా చింతలి సుమంత కలుగ దమ్మ.

కం॥ అని పలుకుచు సలమేల్మం
 గను కనుగొని కనికరమున కర మరుదుగ నె
 మ్మనమున కానందంబుగ
 ఘన మధు మృదు వచన రచన కలుగ నవియెన్

నీలాంబరి-ఆదితాళం

బాలా నీ కిట్టి చింత లేలా - నే నుండఁగాను
 బాలా పగవాగ నీకు మేలా - ఈ వేళ ముద్దు ॥బాలా॥

వినవే నా మాట మంచిదనవే చక్కగ నను - క
 న్నొనవే విభుని తోడి తెమ్మనవే పొమ్మనవే - ముద్దు ॥బాలా॥

లచ్చితో కూడ విభుని తెచ్చి కాన్కగా నీకు
 ఇచ్చి చెలులలో నెల్ల హెచ్చి యుండునే చిన్ని ॥బాలా॥

కామగిరికు కృపచే భామ వెంకటాచల
 ధామ రమ్మని పిలిచి ప్రేమతోడ తెచ్చెద ॥బాలా॥

అంత పర్యంత మీటు చింత జెందకను - ఓ
 కాంత : నెమ్మది నుండు మింత లోనె వచ్చెద ॥బాలా॥

తే॥ అనుచు సలమేలు మంగాంబ యాజ్ఞ బదసి
 చని రమాధీశు పరమేశు సత్కృపా
 వేశు రవికోటి సంకాశు వేంకటాచ
 లేశు కనుగొని పలికె నయ్యిందు వదన.

బుజావంతి-ఆది

మా సతి మేలుకోరా - మంజులారా
 భాసురాంగ శ్రీ వెంకటకై లనివాసా! చిద్విలాసా ॥మాసతి॥

కన్నెరా చిన్నారి చెలలలో మిన్నరా

వన్నె లాడి వయసున చిన్నరా

వయ్యారి గుణ సంపన్నరా

॥మాసతి॥

వినరా ఆ చిన్నెలన్ని నేనెన్న జాల విక

విన్ను నమ్మినది రా

నన్నెదురు వంచ విన్నవించితి - ప్ర

సన్నుడవై యున్న ప్రేమను

॥మాసతి॥

న్యాయమా పూచోజి నిచ్చదై న దాయనూ

విని సైచుట కిది పాయమా

నిలువరాని పలు పలపు పాయమా - చెలికి

మరుడేయ కాయ మది కాయమా

॥మాసతి॥

ఇక మరులేల రా రా

తోయజాషి తాళ జాల

దియ్యెడ పాయరాని కూర్మితో నలతము

॥మాసతి॥

వలచెరా నీవే ప్రాణ మనుచును

తలచెరా తమక మతివ మనసు

కలచెరా మోహంబున విన్ను

పిలిచి రమ్మెనరా

॥మాసతి॥

ఆ లలన నెలమి రతికళల గలిసి

బలు సొలసి వెలయ డేరా

చెలిమి మీర శేషాచల నాయకా

కలిత చరిత కామాచలవతి హిత

॥మాసతి॥

ఫరజు:

నా సామి మా సుదతీమతి విన్ను బాసి తాళ లేదు రార ॥నా సామి॥

పలుకూరు మా వన్నెలాడి రలిరు వియ్య బలుచేడి
 కలయుచు నినుచేడి నందుకు చెలిమిని విడనాడి
 కులుకులాడి పలపు పాడి పలుకుల కలరి
 మోడి సేయ పాడి గాదురా

॥నాసామి॥

కలువ రాయని కారా కలిమిటారి నిల్వలేక
 చెలువుడ నీరాక మనము కలచర ఇందాక
 చిలుకమూక లెడుట థాక చిలుకల
 కొలికి కలిసి అలిగి బెళకు చున్నది
 లలుకు మిసర అలివ నేలు
 మమిర గుహందాల శేషావలం నాయక

॥నాసామి॥

పూర్వి-ఆదితాళం

జాల మేల రారా నాసామి

మేలిమిచో నలమేలుమంగ నిపు డెలమి
 కలఁ జ పదివేలఁచివేళ జాగేల

॥జాల॥

సారన లోచన సారెకు మది వే

సారగ కనుగొనచేరా ఇది మేరా తమి మీరా

॥జాల॥

మానవతి మణి మానసమన నిన్ను

మానదు నికనై న చెలితోనా మనమైనా చః

॥జాల॥

కామిని కేరిని కామిని నేలర

కామజనక శ్రీ రామావలదామా నుతనామా

॥జాల॥

సీ॥ అనియిట్లు వలికిన మనకళాపతి మాట

విని గుండె యుల్ల న వెరపు గమర

ఘడియ కొత్తు నటించు గరిమెతో పరి
 యిక్కడ దినమెల్ల ను గదిపి ననుచు
 కమలతో ననియె నా కడులాయరాహ
 డీ వేళ నలమేల్మంగడో నన్ను మాడి
 జాగు చేసితి నీడు సన్నిధి నితః మిచ
 నీవైన వచ్చి యా నెలత నెలమి

గారవించి నయంబున మార దించి
 దాని నన్నును గూర్చి నన్యన మొదల
 నాల్గు దివసంబు లందుండి నడత తోడ
 వత్తు వనుచును నమ్మతి పరచి యవ్వుడు

శంకరాభరణం శ్రీపుటతాళం

పొగను మీరగ వెంకటేశుడు
 జిగి మిగుల లక్ష్మీ నమన్విరం దగుచు
 దివ్య భరంగ మారోహణము చేసి
 భూరి భేరి పటహ తూర్య గభీరము ధోలు కొలువగ
 పార చంద్ర జ్యోతు లధిః శ్చవిని వెలుగ
 వంది మాగధ జనులు వరదః ము
 కుందః లక్ష్మీరమణః హరిః గోవింద యనుచును
 పొగడగను ముదమొంది రాగ

అంతలో తనచెలి కళావతి హరి సిరితో చనుచెంచె
 ననుచును వింతవింతగా వలుకగా విని వెతలు చెంది
 కలికి యలమేల్మంగ చెలులను కని కవాటము వేయుచునగను
 వెలదు లారీతి చేసిరి వేగముగను

నాదరామ ప్రక్రియ-జంపెతాళం

అలమేల్మంగామణి నే వచ్చితి అలయచు వాకిలి తీయనే
చెలువుడ నీవగల్గెల్ల తెలిసెను నిలువక నటు పోవోయి ||అలమే||

దంతి గమన విను చేపట్టిన మాధవుడను వినవే భామా
వింతగ మాధవుడైతే పనముల వెలియింపగ పోవోయి ||అలమే||

నక్రము చంపి గజేంద్రుని గాచిన చక్రధరుడనే భామా
చక్రధరుడ వైతే ఘటముల నిర్వక్రిత చేయుము పోవోయి ||అలమే||

కరమరుదుగ జగముల పోషించిన ధరణీధరుడనే భామా
ధరణీ ధరుడ వైతే భూరలమును ధరియింపగ పోవోయి ||అలమే||

మహిత పరాక్రమమున మించిన లనదహి దమనుడనే భామా
అహిదమనుడవైతే హరికిని వాహన మౌదువు పోవోయి ||అలమే||

పరిపరి విధముల జనులెల్లను సను హరి యందురే వో భామా
హరియైతే రమువర కార్య ధురంధరత పూను పోవోయి ||అలమే||

మదవతి విననే మారీచోద్ధతి మర్దనుడనే వో భామా
అదయత నా విధమైతే వంటలు చక్కగ చేయగ పోవోయి ||అలమే||

సారసలోచన సంతత మర్జున సారథినే వో భామా
సారథివైతే జలవరములను విచారించగ పోవోయి ||అలమే||

బుధులు నుతింపగ సతతము వెలిసిన మధుమథనుడనే భామా
మధుమథనుడవైతే మద్యము సమ్మగ జేగమె పోవోయి ||అలమే||

రమణీమణి విన్నేలిన వెంకట రమణుండనే వో భామా
రమణుడవైతే దయ చిలుకగ నను రక్షింపంగ రావోయి ||అలమే||

కి॥ ౨: కరణి నలికి యా నలి
 వాకిలి నటు పెరచి యన్య వనిరా సంభో
 గాకులిగ్రాత్రులైన హృ
 షీతేరుని జూచి పలికె చిత్తం బిలరన్

ఆరంభి-ఆదితాళం

ఇన్ని చిన్నె పెన్నె స చూచితే పీదాగు నైతురు సామిగా
 కన్నెలో విను పనులను పేటాడగ తిన్నగ పోతే ఇన్ని ఈచిన్నెలూ
 పేటాడితే దిలు గాజుల నొక్కులు నాటియున్నవీ హులు తక్కులు
 దోడిలో పనులను కేరితిపైలము చూచిరి రగుల పీరెను చిత్రము
 ॥ఇన్ని॥

జలజనయన నీ తనువున గంధము చెంగు మన్నది చూడగ సంవము
 లలన విసలే యిప్ప డలరుల రజములు చెంయును మన్నవి ॥ఇన్ని॥
 విగవిగమను నీ కనుగవ లందును విదర భాగుతున్నది ఏమందును
 జగముల కరుదుగ నే పేటాడగ జాగర మొదలెను కగ పి యాగడ
 ॥ఇన్ని॥

పరిగంచు పచ్చడమున పనువంటిన చందము
 తురగము విప్పగ సం పెగ పువ్వులు భూళి లగిలిరె నట్లు కనవచెడవుల
 ॥ఇన్ని॥

మరుని దురము లోనను పేరు పేయక మన్నించు పెంకట గిరి రాయ
 వర కామాచలపతి పదమాన పరనత విన్నేలుదు చానా ॥ఇన్ని॥

కంఠావత్తి-ఆదితాళం

మదనతి విననే వ్రహ్మజము చేసెద
 మదము నొందుచు నీవు మదిలోన మెచ్చగ ॥మదనతి॥

చలమున దానాగ్ని జ్వాలలో దూరెద
 జలధిలో మునిగి నిచ్చులు గండు మీరెద ॥మదనతి॥

సింహముఖము నైన చేరి నే నుండెద

గహ్వర మందైన ఘనతతో నుండెద

॥మదవతి॥

భామలో నేపారే పామును పట్టెద

వేమట కామాద్రి విభునైన ముట్టెద

॥మదవతి॥

శంకరాభరణం_ఆటతాళం

వేంకటేశ రారా శ్రీ పంకజ లోచన రారా

ఁట్టి పలుకేల రారా

॥వేంక॥

దీటు లేని దావాగ్ని నీ తేజము కాదేరా

నీపైన జలరాశి నీకు విలయమైనదౌరా

॥వేంక॥

సిరి చేపట్టిన నరసింహుడు నీవేరా

తిరము గాను నర్వ లోకాంతర మందుండ వేరా

॥వేంక॥

కాళీయమర్దన నేను కనుగొంటిని రారా

మేలిమి కామాద్రి రామమిత్ర ఇందు రారా

॥వేంక॥

తే॥ హః తెరంగున హరితోన నెలమి పలికి

వెనుక నుండెడి సిరిని కన్గొని నితాంత

మధిక కోపానల జ్వాల లద్భుతముగ

నిగుడ నలమేలు మంగ తా నిట్లు లనియె

ఘంటారవం_అదితాళం

మొక్కిన మొక్కులు నఫలము లాయెను ముదితరో నీ కిప్పుడు

చక్కగ కోరిన కోరిక లవి కొనసానెను నీకిప్పుడు

॥మొక్కి॥

చేసిన చేరలు చేరారెను సరసీరుహముఖి చాలా ||మొక్కి||

లలిచిన లలిపులు నీకు లనంతు కానె వలించెనట
వలచిన వంపులు వద్దనిసను నీ దారెలి గాచెనట ||మొక్కి||

అపద సంపద లెవ్వరి కై నను ప్రాప్తింపగ లేదా
నాపతి సన్నెదదాసి తనంకె నీ పలి చరాదా ||మొక్కి||

కామాచలపతి కృప చెందిన నీ కేమిట కొదవాదు
భామిలో శ్రీ వెంకట గిరి నిలయుడు నీ మొగుడిపు దాయా ||మొక్కి||

వచనం:

అనంతరంబున నా యిరువురు కిరకిరి చెంది కిరమిముగ సరిసరిగా
ఏమనుచున్నామ.

శంకరాభరణం_ఆటతాళం

ఎంతటి దానివె కామినీ - నీ

వెంక గయ్యాళివే భామినీ ||ఎంతటి||

నను జూచి నీ కెంత లోనమా

నిన్ను పని యేమి మోసమా

నిన్నెవ్వరై నను పిలిచేరా

నిన్ను తిన్నగ మిరికైన కలచీరా ||ఎంతటి||

దోటిలో నీ సాటి నేయనా - ఇట్టి

మాటలాడితే ముచ్చటాయనా

జూటు మాటలు నీకు చెల్లునా-కొ

ట్లాటకు వచ్చేవు ఘల్లునా ||ఎంతటి||

పరిగాని వాడుల కొత్తరా-నా

సరి వారందరు నిన్ను మెత్తరా

చెలరేగి వచ్చేవు గర్వమా - నీ పీ

తశకుల నుడుగుల నోర్వనా

॥ఎంతటి॥

పడతిలో సిగ్గేల విడిచేసే-నీవు

కుడువని కూళ్లెల కుడిచేసే

జనులెల్ల నిన్ను మన్నింతురా-నిన్ను

ఘన మైనదని మది నెంతరా

॥ఎంతటి॥

నావంటి దానితో జగదమా-య్యి

నీవంటి నతి నిట్లు పొగడమా

ఓసి మంచిది యిట్టి రంతు గాతా

జగము రోసిన దానికి ఎంతలా

॥ఎంతటి॥

పాలించు మొగుని చెంతను మేలా విభుఁ

దాలించి విను నేమో ఈ పేళా

ఇది వెంకటేశుని చూడజే-నీ

వికనై నా ప్రియునితో కూడవే

॥ఎంతటి॥

కామగిరీకుని పదహాన ఇది

నీ మాట విడువ లేవో చానా

॥ఎంతటి॥

శే॥ ఈ లాగున సరి సరిగా

వాలాయము జగద హడు వనితా మణులన్

మేలిమి మెరగ వేంకట

శైలాధిపుడూరడించి చయ్యన పలికెన్

31259

కాంభోజీ-అటతాళం

ఇంత కోపము మీకేల వో యింతు లారా-భువి
 నెంతటి వారైన నిట్టి రంతులు సేయ రింతు లారా ||ఇంత||

ఎందైన నిటువంటి చందము చూడ లే దింతులారా-చెలు
 లిందరు నవ్వగ నందడి చేసితి రింతులారా ||ఇంత||

ఇటులైన వర కామాద్రీకుడు మెచ్చునా ఇంతులారామీ
 రెటులైన నొకరి కొక్కరు గూడి యుండరే యింతులారా ||ఇంత||

శంకరాభరణం-త్రిపుటతాళం

ఇటుల పలికి నరొజు లోచను డిద్దరు జరగూర్పు రలచుచు
 చటుల కుటిల నరాగ నేత్రాంచలము లమర
 మాటి మాటికి చూచి అలమేలుమంగ కన్నులు మూసిలక్ష్మిని
 నీటు గుల్కుచు కౌగిలించెను నేచ్చు మెరయ ||ఇటుల||

చెలిమిచే నొకసారి కమలానన కురులకు పూలు చుట్టుచు
 నెలమి యలమేల్మంగకును చుద్దులు నొసగెను
 అరుదుగా నొకమాట చిన్నెలు మెరయ నలమేల్మంగ కుచము
 కరము యంచుచు కమల అధరము గరిమె నొక్కెను ||ఇటుల||

కామగిరి పతి మిత్రుఁ దొకటను కాము కేళిని సిరిని గూడిన
 కామ నలమేల్మంగ ననిశము కలసి మెలసెను

వచనం:

ఈ లాగున నిడుపురి సతులతో హంసతూలికాకల్పంబున శయనించి
 యున్న శ్రీ వెంకటాచలపతిని చూచి చెలులు లాలి పాట పాడిరట
 యెటువలెను

ముఖారి_ఆటతాళం

శ్రీ రమణీ చిత్త చోర దయారస
 వారినిధి సురవార మందారా
 కుందరదన ముచికుంద వత్సల మౌని
 బృంద వందిత శ్రీగోవింద ముకుందా
 దురిత విదారణ పరమ పూరుష-లన
 దరి కర భుజచరణ నచ్చరణా
 రాహుర్ని పతి హిర రామ దనుజ వి
 రామ వెంకటాచల రామాభిరామ

పదసం : ఇట్లు పవళించియున్న యపసరంబున

సీ॥ హరి చిక్కు నందు వేగుడు చుక్క జవియించె
 తారలు కాంతిహీనత వహించె
 గవులకు కటిక చీకటి నిర్గమించె
 వృక్షముల చక్కోరముల్ నందడించె
 జ్వలవాతములు నిశ్చలసుతి రాణించె
 కుక్కుటములు చాల కూసి మించె
 కమలముల్ వికసించె కలువలు ముకుళించె
 పక్షుల నినదంబు పరిధవించె

తే॥ దీపకళికలు ధవళ కాంతిని ధరించె
 సాంధ్య రాగంబు ఘనముగ నంచలించె
 సూర్యుఁ డుదయించె మంగళ తూర్య ఫకోష
 ములను దై త్యాది మేల్కొంచి ముదము మించె

వచనం :

ఇట్లు మేల్కొంచి స్నాన సంద్యాది కృత్యములు నిర్వర్తించి సింహ
నసంబున సుఖాసీనుడై న శ్రీమదలమేలుచుంగానమేతుడయిన
లక్ష్మీ వేంకటేశునకు ధవళ శోభనలు పొడిరట యెటువెను:

సౌరాష్ట్ర-అదితాశం

జయ రవికోటి సంతాన జయజయ రాటణ్య విరోధా
జయజయ నద్గణ కోధా జయ జయ శ్రీ దేవీదేవా
జయ పాలితామరద్బంధా జయ మన సచ్చిదానందా
జయ జయ శౌరి డుకుంధా జయ జయ పరచ గోవింధా
జయ జయ వారిజ నేత్రా జయ జయ జలదరగాత్ర
జయ జయ విమల చరిత్రా జయ జయ రామగిరిపతి మిత్రా

శోభనం పాట-సౌరాష్ట్ర-అదితాశం

శోభన-శోభానమే

వేదము లొసగిన ధన్యునకూ
విబుధుల ప్రోచిన మాన్యునకూ
భూభరము మోచిన పూర్ణనునకు
అదిను మూర్తి నృసింహునకు

॥ శోభానె ॥

వై భవమున వెంకట విభునకు
వటువై వెలసిన శౌరికవి
వసుధావతి సంహరిణి

పట్టు బల రావణ గర్వవిదారికి

బలదేవునకును మురారికిని

॥శోభానె॥

పరమాధ్వర ఖండన రతికిని

తురగము నెక్కిన ఘన ధృతికి

వరకామాచల మందిర హితమతి

కరుడుగ వెంటటగిరి పతికి

॥శోభానె॥

మంగళహారతి-మధ్యమాపతి-ఆదితాశం

జలధి సుతా కుచకలక విలేపిల్

కలిత సుగంధ భుజాంఝర తే

ఖల దానవ కుల జలద సమీరి

లలిత చరిత నిశ్చల భవతే

॥మంగళం॥

అరిదర భాసుర కరసరసీరుహ

పరమ పృథుష శుభకర భవతే

మురహర గురుతర దురిత తిమిర

ఖరకర మందరగిరి భవతే

॥మంగళం॥

కామ జనక కలికామద జగదధి

రామ నికామ నిరామయ

కామాచల పుర ధామ హితా

మల వెంకట నాయకతే

॥మంగళం॥

క॥ ఏతాదృశ వైభవమున

సీతాంబరుడై చెలింగు వెంకటరమణుం

దాతత వసుధా తల వి

వ్యాత యశోవంతుడై సుఖమున నుండెన్

ద్విపద :

ఇది తైలసంఘీ హృయయాన వింద
 మద సదన్విత దివ్య మధుర సదృశు
 డై మనోమహిమతో నలరు కామూర్తి
 రామేశ్వరునకు చుర్నప్రదంబున
 వల్లి సహాయ సుప్రహ్లాదిదేవ
 పుల్ల పదాంభోజ భూషణం డగుచు
 ధనమదాంధుడై దేవ గంధర్వ
 భూమి సుతాముఖాంభోజ మిత్రుడగు
 రామచంద్రునకు లలామంబు నగుచు
 మాని జన ప్వాంత మహాసీయ కమల
 భానుడై యలమేలు మంగా సమేతుఁ
 డైన లక్ష్మీ వెంకటా చంపతికి
 సర్పితం బగుచు గోపాంగనా నికర
 దర్పక తుల్యుడై తనరు గోపాల
 కృష్ణమూర్తికిని సత్కిర్తి దంబగుచు
 విష్ణుశక్తి వహించి విశ్వంబు లోన
 వెలయుచు సరతంబుచు వినువారి కెల్ల
 గజతురం గాందోళి కామహి రాజ్య
 విజయ సామ్రాజ్యాది విజయదంబగును
 సకల విద్యత్కవి పందోహములకు

నకలంకి రుచిర మోదాస్పదం బగుచు
 సరత నార్వేల సంతతి జలధి
 సురుచిర చంద్రుడై శుభ భరద్వాజ
 గోత్ర పవిత్రుడై గురుబుధ వినుతి
 పాత్రుడై విలస దాపస్తంబ సూత్ర
 ఓవ్యుడై సరస సంభావ్యుడై సతత
 దివ్య బద్ధి వంశ తిలకుడై మంత్ర
 జనశిఖామణికి నిశ్చల కృపానిధికి
 ననఘ గుణాంబుధి కల తేజమంత్ర
 కధిపతియైన తన సుహృంబికా మణికి
 సతిశయాన్విత పుత్రుడై కళావతికి
 సౌందర్యవతికి నిశ్చల దయశుతికి
 నందంబు గలుగు సుహృంగనా మణికి
 హృయయేకుడై సర్వహిత కరమతికి
 సదశుల నద్గుణ సందోహ నిధికి
 ఘన కృపాంబునిధికి బాగ్య సమాజునికి
 ననుపమ శ్రీనివాసామాత్య మణికి
 జనకుడై వెంకట శైల పాదాంఘ్రి
 వనజాత భక్తి సంపన్నుడై నిత్య

చాత్య శ్రమన నన్ను పాలించి మహిర
వర్షరగ్రానంబు నునంబు నూరు

వరహాలు జోడు శాస్త్రులు చిరంగంబు
ఉరమర్ది నొనగె నిష్కల్మష వృత్తి

ప్రేమతో పేర్కొని మన్నించి నట్టి
ప్రేమాశ్శగిరి మంత్ర కేసరినకును

ధనహస్య రత్నమాలంగ టరంగ
తనక రథాందోళితా భ్రష్ట పోత

దినదిన సంవ్రవదైత బుద్ధైశ్వర్య
మనమహాభీగ మువ్రవదం శివ

సలలిర లాదిని జన వాని చిత్త
జలకాత బంధర నన్నిటంగుచు

లాలిత రతి లీలపాక నవరస
బాలంకృతి ప్రవాన్వితం బగుచు

వర రాగ తాళాది వర్ణితంగుచు
నరస కర్ణార్థ విశారదంగుచు

మహితమౌ నలమేలు మంగా విలాప
మను యక్షగానంబు హరిహర ప్రముఖ
మనతర దేవతా కలిరమై దెలయు

నా జక్రవాళ దేవావని యందు
నాచంద్ర తారార్కమై యుండు గాత

ఉపవరించిన రచనలు

అన్నమయ్య సంకీర్తనల్లో జానపద గేయ ఫణితులు (1984)

డా॥ బి. రీలావతిమ్మ, శ్రీ శేరిలింగంపల్లి విశ్వవిద్యాలయం పిహెచ్.డి.కి సమర్పించి, సిద్ధాంత గ్రంథం.

అంధ్ర చుషగాన వాఙ్మయ చరిత్ర (1961)

యస్వీ, తోతరావు, అంధ్ర విశ్వ కళాపరిషత్తు, చాల్సేరు.

అంధ్ర వాగ్గేయకార చరిత్రము (1975)

చాలాంధ్ర రజనీ కంఠారావు, విశాఖాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ.

తిరుపతి సాహిత్య సమీక్ష (1985)

రాంబల్లి నాగభూషణం, పవన్ కుమార్ ప్రచురణలు, తిరుపతి.

తెలుగు సాహిత్యములో దేశికవిత్త (1970)

డా॥ అర్వీయస్ సుందరం, మానస సరోవర ప్రచురణలు, నెల్లూరు

శ్రావణరాజ కీర్తనలు-విశేష వివరణలు (1975)

(ప్రథమ భాగము) కిల్లూరి వీరబద్రశాస్త్రి, స్వధర్మస్వారాజ్యసంఘము, నెండ్లరాజు.

రాళ్లపల్లి పీఠికలు (1978)

(1978) సం॥ డా॥ అర్వీయస్ స్తుందరం, రాళ్లపల్లి అభినందన సమితి, బెంగళూరు 28.

వాగ్గేయకారులు-పదకృతి సాహిత్యము (1975)

పుట్టవర్తి నారాయణాచార్యులు, అంధ్రప్రదేశ్ సంగీత నాటక అకాడమి, హైదరాబాదు.